

«Донецький національний технічний університет»

Факультет економіки та менеджменту

(повне найменування інституту, назва факультету)

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Попова О.Ю.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

“ ” 2021 року

Випускна кваліфікаційна робота

Магістр

(освітньо-кваліфікаційний рівень)

на тему «Менеджмент природно-заповідної сфери»

Виконав(-ла): студент II курсу, групи МПДзм-19

Спеціальності (напряму підготовки) 073 Менеджмент.

(шифр і назва напряму підготовки, спеціальності)

Бандура В.В.

(прізвище та ініціали)

(підпис)

Керівник д.е.н., проф., зав. каф. УФЕБ Попова О.Ю.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент доцент кафедри ЕПР, д.е.н., доц. Далевська Н.М.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Нормо-контролер доц. каф. УФЕБ, к.е.н., доц. Антоненко В.М.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у цій випускній кваліфікаційній роботі немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент _____
(підпис)

Покровськ – 2021 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

Освітній ступінь магістр

Напрямок підготовки (спеціальність) 073 Менеджмент

(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри

_____ /Попова О.Ю./

“ _____ ” _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Бандурі Володимиру Володимировичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи « Менеджмент природно-заповідної сфери»

керівник роботи Попова О.Ю., д.е.н., проф.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від „12” лютого 2021 р. № 80

2. Строк подання студентом роботи 15 травня 2021 р.

3. Вихідні дані до роботи звітні дані щодо діяльності природно-заповідних територій України, офіційна статистична звітність, інформація періодичних джерел, наукові праці провідних вчених у галузі менеджменту природно-заповідної сфери

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Теоретичні засади менеджменту природно-заповідної сфери. 2. Аналіз ефективності фінансово-економічних процесів на підприємстві. 3. Удосконалення методів менеджменту природно-заповідної сфери

5. Перелік графічного матеріалу (з точною вказівкою обов'язкових креслень)
Демонстраційний матеріал

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Попова О.Ю., зав. кафедри УФЕБ		
РОЗДІЛ 1	Попова О.Ю., зав. кафедри УФЕБ		
РОЗДІЛ 2	Попова О.Ю., зав. кафедри УФЕБ		
РОЗДІЛ 3	Попова О.Ю., зав. кафедри УФЕБ		
Висновки	Попова О.Ю., зав. кафедри УФЕБ		
Нормо-контроль	Антоненко В.М., доц. кафедри УФЕБ		

7. Дата видачі завдання 12.02.2021 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Теоретичні засади менеджменту природно-заповідної сфери	12.02.2021 – 15.03.2021	
2.	Аналіз ефективності фінансово- економічних процесів на підприємстві	15.03.2021 - 01.04.2021	
3.	Удосконалення методів менеджменту природно-заповідної сфери	01.04.2021 - 24.04.2021	
4.	Висновки за роботою, вступ	24.04.2021 – 30.04.2021	
5.	Оформлення роботи	01.05.2021 - 15.05.2021	

Студент

(підпис)

Бандура В.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Попова О.Ю.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Бандура В.В. Менеджмент природно-заповідної сфери / Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 073 «Менеджмент». - ДонНТУ, Покровськ, 2021.

У випускній кваліфікаційній роботі магістра розкрито теоретичні засади, методичні аспекти та надано практичні рекомендації щодо удосконалення інструментарію менеджменту природно-заповідної сфери. Для досягнення мети дослідження були поставлені і вирішені наступні задачі: дослідження стан впровадження концепції сталого розвитку до систем управління земельними ресурсами в Україні; поглиблення сутності економічного статусу територій природно-заповідної сфери; визначення порядку управління природоохоронними територіями України; аналітична оцінка фінансового стану підприємства; формування методичних засад до організації участі громади в управлінні природно-заповідною сферою; упорядкування економічного інструментарію стимулювання процесу створення природно-заповідної сфери; розвинення стратегічних засад організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, управління, ефективність, оцінка, сталий розвиток, стимул, мотив

ANNOTATION

Bandura V.V. Management of nature reserves / Graduation qualification work for a master's degree in specialty 073 "Management" - DonNTU, Pokrovsk, 2021.

The master's thesis qualifies theoretical principles, methodological aspects and provides practical recommendations for improving the tools of nature management. To achieve the goal of the study, the following tasks were set and solved: the study of the state of implementation of the concept of sustainable development in land management systems in Ukraine; deepening the essence of the economic status of the territories of the nature reserve sphere; determination of the procedure for management of protected areas of Ukraine; analytical assessment of the financial condition of the enterprise; formation of methodological bases for the organization of community participation in the management of nature reserves; streamlining economic tools to stimulate the process of creating a nature reserve; development of strategic principles of organizational and economic support of nature reserve management.

Keywords: nature reserve fund, management, efficiency, evaluation, sustainable development, incentive, motive.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНО- ЗАПОВІДНИМ ФОНДОМ УКРАЇНИ	10
1.1 Сучасний стан впровадження концепції сталого розвитку до систем управління земельними ресурсами в Україні.....	10
1.2 Сутність економічного статусу територій природно-заповідної сфери	16
1.3 Управління природоохоронними територіями України.....	23
2 АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	30
2.1 Оцінювання фінансово-економічних показників господарської діяльності підприємства.....	30
2.2 Аналіз фінансового стану підприємства	38
2.3 Діагностика фінансової стабільності	43
2.4 Оцінка фінансових результатів господарської діяльності підприємства.....	50
3 РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИРОДНО- ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ	56
3.1 Участь громади в управлінні природно-заповідною сферою.....	56
3.2 Економічний інструментарій стимулювання процесу створення природно-заповідної сфери	61
3.3 Стратегічні засади організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери	66
ВИСНОВКИ	71

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74
Додаток А. Заява.....	80
Додаток Б. Перелік зауважень щодо оформлення роботи.....	81
Додаток В. Довідка про впровадження	82

ВСТУП

Актуальність дослідження. У забезпеченні сталого розвитку, екологічної рівноваги навколишнього середовища, зменшення забруднення, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття важлива роль належить природним заповідникам з різними функціями та видами охорони, найважливішими з яких є заповідні території та об'єкти збереження, які разом утворюють природно-заповідний фонд (ПЗФ). Природні заповідники та заповідні об'єкти відіграють значну роль у формуванні фізичного та духовного здоров'я будь-якої нації. Міжнародне співтовариство це зрозуміло давно, надавши великого значення створенню природно-заповідних територій для збереження якості навколишнього середовища, біорізноманіття, культурної спадщини, естетичних та етичних традицій народів. На сьогодні майже десята частина земної поверхні належить до природно-заповідних територій: національних парків, природних заповідників, ландшафтних заповідників, морських заповідних територій. У таких європейських країнах, як Німеччина, Австрія та Швейцарія, відсоток природних земель сягає 18-37% їх територій. Вагомий внесок внесли такі економісти, як Василюк О.В., Левицький О.І., Мірошніченко О.В., Мовчан Я.І., Туныця Ю. Ю., Хумарова Н.І., Якимчук А.Ю. та ін. Систематизація наукових підходів та публікацій у сфері управління природно-заповідних територій дозволило зробити висновок про недостатність теоретичних досліджень та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління ПЗФ. Аналіз наукових видань показав необхідність подальшої розробки проблеми удосконалення інструментарію управління ПЗФ.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та розробленні інструментарію менеджменту природно-заповідного фонду для збереження якості навколишнього середовища, біорізноманіття, культурної спадщини, естетичних та релігійних традицій.

Для досягнення мети дослідження були поставлені і вирішені наступні задачі:

- оцінювання стану впровадження концепції сталого розвитку до систем управління земельними ресурсами в Україні;
- поглиблення сутності економічного статусу територій природно-заповідної сфери;
- визначення порядку управління природоохоронними територіями України;
- аналітична оцінка фінансового стану підприємства;
- формування методичних засад до організації участі громади в управлінні природно-заповідною сферою;
- упорядкування економічного інструментарію стимулювання процесу створення природно-заповідної сфери;
- розвинення стратегічних засад організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери.

Об'єкт дослідження – процеси управління природоохоронними територіями України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні рекомендації щодо формування комплексу економічних методів менеджменту природно-заповідного фонду.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань застосовано загальнонаукові і спеціальні методи наукового дослідження: систематизація, узагальнення, конкретизація та абстрагування – для поглиблення сутності економічного статусу територій природно-заповідної сфери; групування – при систематизації підходів до визначення порядку управління природоохоронними територіями України; аналізу та синтезу – для упорядкування економічного інструментарію стимулювання процесу створення природно-заповідної сфери; графічні – для відображення тенденцій і закономірностей реалізації принципів управління природоохоронними територіями України; наукова абстракція – при розвинення стратегічних засад організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери; методи фінансового аналізу – при здійсненні аналітичної оцінки фінансового стану підприємства.

Науковий результат полягає у розробці і науковому обґрунтуванні теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо удосконалення управлінського інструментарію менеджменту природно-заповідного фонду.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці науково-методичних положень та практичних рекомендацій щодо удосконалення методики сценарного аналізу економічних рішень для забезпечення ефективності управлінського інструментарію менеджменту природно-заповідного фонду.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИМ ФОНДОМ УКРАЇНИ

1.1 Сучасний стан впровадження концепції сталого розвитку до систем управління земельними ресурсами в Україні

Займаючи менше 6% площі Європи, Україна має 35% свого біорізноманіття. Це пов'язано з її вигідним розташуванням, в країні протікає багато шляхів міграції та природних зон. Біоти налічують понад 70 тис. видів, включаючи багато рідкісних, реліктових та ендемічних видів. Ряд видів флори та фауни, які потребують особливого захисту, включені до Червоної книги України (останнє видання Червоної книги України (2009 р.) містить 826 видів флори та 542 види фауни) [26; 42].

Україна займає близько 11% гірського масиву Карпат, який охоплює значні екологічні, естетичні, наукові, освітні, рекреаційні та оздоровчі ресурси. За останні два століття лісистість на рівнинах і передгір'ях Карпат зменшилась. Однак останнім часом спостерігається середньорічний приріст рослинності на 4 м³ на га (коливається від 5 м³ на га в Карпатах до 2,5 м³ на га в степовій зоні). Також спостерігається збільшення площі та кількості територій та об'єктів, що охороняються за рахунок природно-заповідного фонду (мережа захищених територій України). Природна та напівприродна рослинність займає близько 29% території України, яка представлена здебільшого лісами (15,9% території), луками, болотами, степами та солоними середовищами існування. Деякі види, що зустрічаються в країні, є ендеміками та реліктами. Майже чверть квіткових видів в Україні зосереджена в лісах.

Важливість врахування сталості при створенні природно-заповідного фонду або мереж захищених територій України визначається наявними зв'язками між соціальною, екологічною, економічною та політичною системами,

стан яких є взаємообумовленим та причинно-наслідковим. Простежити такий зв'язок можна на базі рис. 1.1.

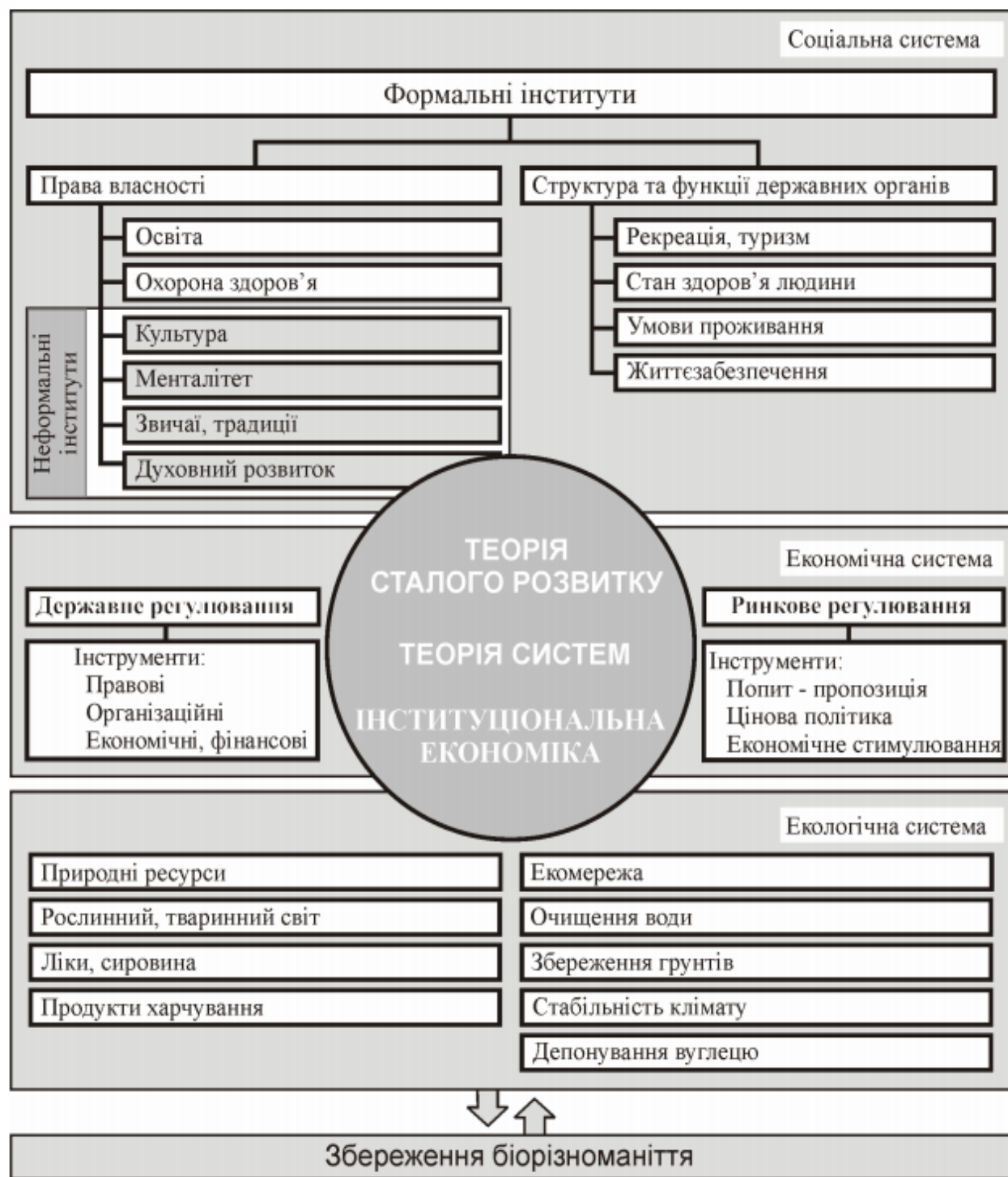

Рисунок 1.1 – Зв'язок між системами існування людства в умовах сталості*

*Джерело: [19; 29]

В Україні налічується приблизно 63 000 річками загальною довжиною 206 000 км, а площа прибережних захисних ліній вздовж річок складає 1,3 млн. га. Площа водно-болотних угідь України становить близько 4,5 млн. га. Біологічні ресурси Чорного та Азовського морів загалом знецінюються, хоча в останні роки спостерігається тенденція до поліпшення їх стану. У результаті катастрофічного стану червоних водоростей нещодавно було заборонено їх експлуатацію. Крім того, території, на яких зосереджені основні запаси червоних водоростей, були оголошені ботанічними заказниками (заповідниками), відомими як «Зернове поле Філофори» (2008) та «Зернова, невелике поле Філофори» (2012). Збір врожаю кислиці (рослини роду *Scirpus*) став важливою економічною діяльністю в деяких районах протягом зими. Щорічно тисячі людей беруть участь у збиранні та переробці річок у заболочених місцях дельти Дунаю.

Позитивні зміни ілюструються зменшенням кількості забруднених земель (особливо ті, що радіоактивно забруднені), що використовуються у сільському господарстві, а також на відкритих землях без рослинного покриву або з малою рослинністю. Дані показують, що з 2000 року на площі, представлених сіножатями та пасовищами, спостерігається збільшення на 97,2 тис. га. В даний час збереження природних середовищ існування тварин і рослин відбувається головним чином за рахунок створення та розширення установ у рамках ПЗФ.

У світовій практиці збереження природних територій більше визнання отримує підхід, заснований на багаторазовому використанні природних заповідників, що включає відпочинок, якість здоров'я, використання біорізноманіття, естетичні, культурні та освітні переваги. Більше того, виявляється, що крім функції збереження природних систем та здоров'я населення, природні заповідники, як свідчить міжнародний досвід, можуть бути важливим джерелом поповнення бюджету та зробити вагомий внесок у розвиток місцевої економіки. Наприклад, доходи від восьми національних парків Австралії перевищують у 33,3 рази витрати держави на їх утримання (2,5 млрд проти 60 млн австралійських доларів відповідно). Коста-Ріка щорічно витрачає близько 12 мільйонів доларів США на утримання своїх національних парків, тоді

як прибуток від туризму перевищує ці витрати в 27,5 рази і становить понад 330 мільйонів доларів США. Туризм у національних парках - другий за величиною сектор економіки цієї країни. За підрахунками відомого американського економіста Е. Суонсона (Університет Північної Кароліни), дохід від туризму в національних парках США в 5 разів перевищує витрати на їх утримання. На відвідування цих природних музеїв американці щорічно витрачають близько 7 мільярдів доларів. Дослідження, проведені Економічною службою Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) спільно зі Світовою комісією з охоронюваних територій (WCPA), показують, що в Канаді щорічно збільшується ВВП завдяки екологічним заходам сягає 6.5 млрд. Канадських доларів, що дає можливість забезпечити 159 тис. Робочих місць та отримати податкові надходження в розмірі 2,5 млрд. Канадських доларів. У Японії, за підрахунками Міністерства сільського та лісового господарства, ліс та агроєкосистеми надають державних послуг на суму 240 та 120 мільярдів доларів (12 відсотків та 6 відсотків ВВП відповідно), що було відображено у ВВП з 1985 р. Це відіграло роль у державній політиці збереження та збереження земель, зайнятих природними екологічними біозонами, для пошуку шляхів отримання з них доходу. За даними різних авторів, Україна має від 12,8% до 15,6% потенційно придатних територій для рекреаційного розвитку. Однак зараз площа рекреаційних категорій у природних заповідниках (національні парки, регіональні ландшафтні парки та інші категорії паркового типу) становить 2,5 відсотка території країни, або 46,2 відсотка від загальної площі природних заповідників). Це свідчить про те, що площа заповідників в Україні може бути значно збільшена [1, с. 184]. **Повтор із стор. 25!!!!**

Міжнародний досвід збереження заповідних територій свідчить про можливість ефективного соціально-економічного та екологічного функціонування об'єктів ПЗФ, зокрема:

- керівництво ПЗФ має різні структурні та організаційні форми та права власності на об'єкти довкілля від повний контроль і утримання з боку держави у значній мірі у приватній власності;

- на утримання об'єктів ПЗФ у різних країнах світу витрачаються значні суми грошей до 2% ВВП, тоді як Україна близько 0,2% ВВП;

- раціональне використання економічного та екологічного потенціалу ПЗФ забезпечує значний внесок у національну та регіональну економіку шляхом розвитку екологічно безпечної та підтримки природоохоронної діяльності видів земельного господарства, зокрема: рекреаційної, туристичної, освітньої, наукової, художньої тощо;

- стимулювання розвитку об'єктів ПЗФ свідчить про залучення іноземних та вітчизняних інвестицій, що підтверджується міжнародними проектами, зареєстрованими в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі;

- є приклади використання залучених інвестицій для підтримки заповідних територій, таких як обмін "екологічного боргу", який забезпечують країни з низьким рівнем доходу. Завдяки такому обміну великі суми міжнародних боргів були списані в таких країнах, як Коста-Ріка, Болгарія тощо;

- порівняно з іншими країнами, в національних природних парках, частка територій суворої спадщини дуже низька [14, с.158]. Порівняльний аналіз наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Території суворої спадщини в різних країнах світу та в Україні*

№	Країна	Кількість заповідників	% заповідних територій в національних природних парках (НПП)
1	Швеція	3121	4% від усієї лісової площі
2	Чехія	1350	50% від NNP
3	Австрія	25	75% від НПП
4	Німеччина	16	75% від НПП
5	Канада	46	75 -90% від НПП
6	США	2	75–90% від НПП
7	Фінляндія	39	5,2% з усієї лісової площі
8	Румунія	55	50% від НПП
9	Україна	23	10–20% від НПП, або 0,88% території країни

Джерело: за даними [15; 34; 36]

В даний час в Україні 30% еродованих земель, по суті, вони не принесуть великого врожаю, а подальша експлуатація призведе до їх безповоротних втрат. Тому ми можемо запропонувати вилучити їх із сільськогосподарського використання та перепрофілювати на луках з метою охорони природи. Наприклад, національний парк Швейцарії "Енгадин" був створений на землі інтенсивного людського розвитку. Зараз цей біосферний заповідник включений до списку ЮНЕСКО [30; 31].

Враховуючи прогресивний світовий досвід у галузі збереженні біорозмаїття та захисту земель, в Україні розроблено ряд інструментів політики збереження природно-ресурсного потенціалу, основні з яких наведено на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Інструменти політики збереження природно-ресурсного потенціалу в Україні *

* Джерело: [2; 3; 41; 43; 44]

Водночас слід зауважити, що зазначені інструменти вимагають уточнення з позиції механізмів та законодавчого забезпечення їх застосування у практиці менеджменту ПЗФ. Проте їх наявність та декларування органами державного управління, суб'єктами господарювання свідчить про значні здобутки у сфері забезпечення сталого розвитку, охорони та відновлення земель в Україні.

1.2 Сутність економічного статусу територій природно-заповідної сфери

Україна має всі можливості для реалізації національної екологічно збалансованої політики. Розширення природоохоронних територій є вимогою сьогодення, і, зрештою, саме державна політика, яка три десятиліття тому стала визначальною для провідних країн світу. Розширення територій природно-заповідного фонду (ПЗФ) є прямим зобов'язанням України відповідно до Угоди про асоціацію та інших міжнародних документів. Близько 18% території держав Європейського Союзу має особливий природоохоронний статус [34; 51].

В Україні цей показник становить близько 6% щодо загальної території держави [2; 42]. Це найнижчий показник у Європі, і необхідно швидко виправити ситуацію. Нам залишилось дуже мало часу на виправлення втраченого та виведення екологічного законодавства на перші етапи подальшого розвитку країни. Успішне розширення природоохоронних територій можливе лише за умови налагодження конструктивної співпраці між адміністраціями національних та регіональних природних парків, науковцями-екологами, громадськими організаціями, місцевою владою та органами виконавчої влади [1; 2; 6-8]. Процес формування, реєстрації та збереження територій ПЗФ – це складний процес, який має низку проблем. Ініціаторами створення ПЗФ є зацікавлені в сталому розвитку громадяни та науковці-екологи, які звертаються з пропозицією та накопиченими матеріалами до Міністерства екології та природних ресурсів України (Мінприроди) щодо збереження цих територій шляхом створення ПЗФ. Мінприроди розглядає цей запит, і якщо він буде

схвалений, він враховує накопичені матеріали та консолідованими зусиллями формує території, які повинні бути частиною майбутньої ПЗФ [3; 4; 5; 6].

На основі накопичених матеріалів Мінприроди готує атентаційну схему з площами території майбутньої ПЗФ. Такі схеми базуються на туристичних картах, топографічних картах радянської доби - в масштабі 1: 50 000 та 1: 100 000. Вони затверджуються місцевою владою, органами виконавчої влади, власниками територій, що входять до складу ПЗФ.

У разі затвердження схеми Мінприроди готує проект Указу Президента «Про створення національного природного парку». Президент приймає рішення та підписує Указ. Єдина технічна інформація, що міститься в Указі Президента, - це загальна площа майбутньої ПЗФ та перелік територій, що підлягають вилученню для збереження. Схема карт з указу не публікується і фактично є допоміжним документом, який зберігається в архіві Адміністрації Президента.

На картографічній схемі, яка лягає в основу Указу Президента, містяться орієнтовні межі ПЗФ, місце розташування ПЗФ, зазначено перелік територій, які повинні входити до її складу з площами. Крім того, схема карт повинна обов'язково містити угоду з власниками земель, з яких вилучена територія, на створення ПЗФ [3].

Вся подальша робота зі створення ПЗФ повинна проводитися на основі Указу Президента, співвідношення площ ПЗФ на карті та площі Указу, згідно з аналізом, є невідповідним у середньому на 8%, що в свою чергу призводить до непорозумінь у майбутньому.

Бюрократична тяганина не закінчується після опублікування Указу Президента про створення ПЗФ. Оскільки згідно із Законом України «Про Державний земельний кадастр» – земельну ділянку (ПЗФ) слід вважати сформованою з моменту, коли їй присвоєно кадастровий номер [4]. Реєстрація ПЗФ у системі Державного земельного кадастру України відбувається після розробки плану землеустрою щодо організації та встановлення меж між територіями природно-заповідного фонду та інших природоохоронних, оздоровчих, рекреаційних, історико-культурні, лісгосподарські цілі, землі

водного фонду та водоохоронні зони, обмеження землекористування та їх режимоутворюючі об'єкти (план землеустрою).

Державна реєстрація меж території ПЗФ здійснюється на основі плану землеустрою, складеного та затвердженого відповідно до закону, потім межі території ПЗФ державно реєструються, що регулюється Законом України «Про Державний земельний кадастр». З листів Мінприроди стало відомо, що в країні немає ПЗФ, зареєстрованої в Держгеокадастрі (ДГК) в цілому. Вони зареєстровані як окремі земельні ділянки - тобто частково. Як зазначено в Указі Президента, жодна ПЗФ не зареєстрована в ДГК в повному обсязі.

Перша проблема: це досить довгий проміжок часу з моменту звернення суспільства про присвоєння території природоохоронного статусу ПЗФ до фактичного моменту її придбання та реєстрації нового об'єкту ПЗФ. Наслідком цієї проблеми є повна приватизація землі за цільовим призначенням, хоча згідно з Указом Президента, ця територія є ПЗФ – економічною зоною «АЕС Дворічнлянський» – іншими власниками земель в межах ПЗФ.

Важливим аспектом формування ПЗФ є план управління територією відповідно до статті 21 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» – «... з урахуванням природоохоронного, оздоровчого, наукового, рекреаційного, історико-культурні та інші цінності природних комплексів, споруд, їх особливості, на території ПЗФ встановлюється диференційований режим їх збереження, відтворення та використання відповідно до функціонального районування». На територіях ПЗФ є чотири функціональні зони: зона збереження, зона регульованої рекреації, стаціонарна рекреація та економічна зона (табл. 1.1). Найсуворіший режим дотримується в природоохоронній зоні та регульованій зоні відпочинку - вони вважаються найціннішими.

Відповідно до статті 44 Земельного кодексу України, ПЗФ належить до категорії земель природно-заповідного фонду України [8; 10; 12; 13], а відповідно до Наказу Державного комітету земельних ресурсів України № 548

від 23 липня 2010, «Про затвердження Класифікації типів передбачуваних земельних ділянок» - ПЗФ включені до розділу «З» коду 04.03 (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Відмінності реєстрації земельних діяльності у державному кадастрі та екологічному кадастрі*

Реєстрація земельної ділянки в ДДК	Реєстрація земельної ділянки в Екологічному кадастрі
1а	1б
Про затвердження Класифікації видів цільового використання земель	Закон України «Про природно-заповідний фонд України»
Розділ “С”. Землі природно-заповідного фонду та інші цілі охорони навколишнього середовища	Стаття 21. Територіальна структура та вимоги до збереження природних комплексів та об’єктів національних природних парків
04.03 Для збереження та використання національних природних парків	Заповідна зона
	Регульована зона відпочинку
	Стаціонарний відпочинок
	Економічна зона

* Джерело: [5; 6; 8; 9]

Різниця у підходах до реєстрації однієї території ПЗФ центральними органами виконавчої влади призводить до непорозумінь та суттєвих порушень екологічного законодавства.

Наступна проблема – відсутність системи обліку ПЗФ. Екологічний кадастр щодо бухгалтерського обліку об’єктів ПЗФ не ведеться, і всі управлінські рішення не відображаються в єдиному реєстрі Мінприроди, і вони мають лише форму статистичної звітності. Мінприроди не має електронної системи управління територіями та не використовує сучасні можливості моніторингу для запобігання порушенням та збереження національної спадщини держави.

Підходи до формування території та включення понад 43% всієї території ПЗФ до економічної зони залишаються незрозумілими керівництвом Мінприроди, що залишає зонування ПЗФ на милість проектувальників.

Розслідування та порівняння земельного законодавства, а саме Земельного кодексу України, Закону України «Про землеустрій», Закону України «Про

Державний земельний кадастр» та екологічного законодавства – Закону України «Про природно-заповідний фонд України» в частині встановлення реєстрації та здійснення природоохоронних заходів на територіях ПЗФ України виявлено ряд відмінностей у системі реєстрації території ПЗФ у Земельному та Екологічному кадастрах. А саме – згідно із «Законом про землю», цільове використання території ПЗФ має один код відповідно до Наказу Державного комітету земельних ресурсів України № 548 від 23 липня 2010 р. „Про затвердження Класифікації типів цільового використання земель” - 04.03 для збереження та використання національних природних парків. Водночас екологічне законодавство виділяє територію ПЗФ за окремими функціональними зонами з різним статусом охорони та використання.

Відсутність взаємозв'язків з різними органами виконавчої влади призводить до створення бюрократичної тяганини на шляху до встановлення та присвоєння особливого охоронного статусу певним територіям.

- відсутність взаємодії між кадастрами призводить до реєстрації земельних ділянок у межах ПЗФ, що мають різне цільове призначення, що призводить до втрати природного компоненту ПЗФ. Жодна ПЗФ не зареєструвала своїх меж у Державному земельному кадастрі України за всі роки незалежності. Для вирішення вищезазначених проблем необхідно запропонувати дієвий механізм злиття всіх типів кадастрів, щоб запобігти втраті найціннішої землі держави, це скоротить час реєстрації території в Державному земельному кадастрі та не дозволяти чиновникам різних гілок влади створювати прецеденти для появи такого явища, як спірні території, які в різних кадастрах обліковуються з використанням різних цілей.

Слід також зазначити, що необхідно внести відповідні зміни до земельного законодавства в частині розширення класифікатора типів функціональних зон ПЗФ для встановлення зонування території об'єктів ПЗФ відповідно до Закону України „Про заповідний фонд”. Слід мати на увазі, що різні відомства виконують фактично однакові проектні роботи двічі (план управління територією та проект відведення земельної ділянки для ПЗФ), через невідповідність проектних рішень

Державний бюджет витрачає значні гроші, не маючи впливу з точки зору екологічної політики. Статистика розгляду судових справ щодо спірних земельних ділянок з року в рік лише збільшується, і ця тенденція є загрозливою, оскільки адміністраціям НПП та Мінприроди не завжди вдається змусити судову Феміду прийняти рішення на їх користь. Адаптована класифікація ПЗФ України відповідно до класифікації ПЗТ МСОП представлена у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Адаптована класифікація ПЗФ України відповідно до класифікації ПЗТ МСОП*

Легітимні категорії ПЗФ України	Категорії ПЗТ МСОП	Пропоновані категорії для нової класифікації ПЗФ	Статус
1	2	3	4
1. Біосферний заповідник (БЗ)	XI. Біосферний резерват	1. Біосферний резерват	Міжнародний
2. Природний заповідник (ПЗ)	I. Суворий резерват. Дика природа	2. Національний заповідник	Загально-державний
2а. Відділення, філіал, частина ПЗ	Iа. Суворий природний резерват	3. Суворий рефугій	Загально-державний
3. Заповідне урочище	Iб. Дика природа	4. Природне урочище	Місцевий
4. Національний природний парк	II. Національний парк	5. Національний парк	Загально-державний
5. Регіональний ландшафтний парк	II. Національний парк	6. Регіональний парк	Місцевий
6. Заказник загальнодержавного значення	IV. Територія управління екотопами (видами)	7. Національний заказник	Загально-державний
6а. Заказник місцевого значення	IV. Територія управління екотопами (видами)	8. Регіональний заказник	Місцевий

Закінчення таблиці 1.3

1	2	3	4
7. Пам'ятка природи загальнодержавного значення	III. Пам'ятка природи	9. Національна пам'ятка природи	Загально-державний
7а. Пам'ятка природи місцевого значення	III. Пам'ятка природи	10. Регіональна пам'ятка природи	Місцевий
	X. Об'єкт Світової спадщини	11. Пам'ятка природи світової спадщини	Міжнародний
	VI. Територія охорони ресурсів	12. Природно-ресурсне оселище	Місцевий
	V. Територія охорони ландшафтів	13. Ландшафтне оселище	Загально-державний
	VII. Антропогенний резерват	14. Екоетнічне оселище	Загально-державний
	VIII. Територія багатocільового використання	15. Екорегіон	Загально-державний

* Джерело: [5; 6; 8; 9; 16; 17]

Можна зробити висновок, що система визначення сутності економічного статусу територій природно-заповідної сфери має низку недоліків, які виникають через недосконалість законодавчої бази, часткове виконання плану через недостатнє фінансування, обмежену співпрацю з власниками земель та місцевими жителями, недостатнє усвідомлення важливості збереження біорозмаїття та відновлення ґрунтів і земель. Слід зазначити, що створення, збереження та розвиток ПЗФ та обмеження певних видів економічної діяльності на захищених землях не повинно бути механічним «вилученням з економічного обігу» природних ресурсів. Створення ПЗФ означитиме гармонійне поєднання економічних (комерційних) цілей збереження земель із підвищенням статусу захищених територій.

1.3 Управління природоохоронними територіями України

Господарська діяльність ПЗФ вносить значний економічний внесок у розвиток регіону та національного господарства. Це призводить до висновку, що основні характеристики природоохоронних об'єктів сьогодні не впливають на їх фінансовий стан. Тому механізми збереження біорозмаїття на землях та територіях ПЗФ повинні враховувати організацій, економічні та комплексні аспекти управлінського процесу.

Природно-заповідний фонд України (станом на 01.01.2021 р.) складається з 8101 різних територій та об'єктів загальною площею 3200 тис. га, що становить 6,05 відсотка від загальної території України. Частка природних заповідників України становить понад 10,8 відсотка від загальної їх кількості в Європі (65 тис. Об'єктів) (Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України) [14]. Інститут World Watch надає дані, що загальна площа природних заповідників повинна становити 10-12 відсотків території регіону, тобто в умовах України вона повинна становити 6,10 млн. га.

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», резервними фондами є території суші та води, природні комплекси та об'єкти, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і створюються для збереження природне різноманіття ландшафтів, генофонд флори і фауни, для підтримки екологічного балансу та забезпечення екологічного моніторингу.

На сьогодні існує 11 категорій природно-заповідного фонду - 7 природних та 4 штучних (паркового типу). До природних категорій належать природні заповідники (природні та біосферні), національні парки, заповідники, пам'ятники природи, заповідні ліси та регіональні ландшафтні парки. До категорій паркового типу належать ботанічні сади, дендрологічні парки, зоопарки, парки-пам'ятники ландшафтної архітектури.

Оцінка ефективності управління природними заповідниками необхідна для збереження, виявлення та усунення потенційної деградації природних регіонів. За

своїм змістом така оцінка повинна включати аналіз як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. М. Хокінгс, С. Столтон, Н. Дадлі зазначають, що характеристика ефективного управління природними заповідниками не може бути зведена до одного показника [21; 23; 24; 25]. Її слід визначати принаймні за трьома змінними: особливостями законодавчої та виконавчої влади держави, забезпеченням необхідних ресурсів та підтримкою населення. Доцільно доповнити схему факторів, що визначають можливості ефективного управління природно-заповідним фондом в такий спосіб, що наведене на рис. 1.3.

Рисунок 1.3 – Взаємозв'язок органів державного управління у сфері регулювання відносин щодо створення та функціонування НПЗФ*

* Джерело: [39; 40; 41]

Як зазначалось вище, важливою складовою управління НПЗФ є організаційна складова, зміст якої представлено на рис. 1.4.

Рисунок 1.4 – Організаційна складова механізму управління ПЗФ*

* Джерело: [1; 48; 49]

Реалізація організаційної складової механізму управління ПЗФ вимагає одночасного функціонування економічної складової. Для управління ПЗФ економічна складова представлена на рис. 1.5.

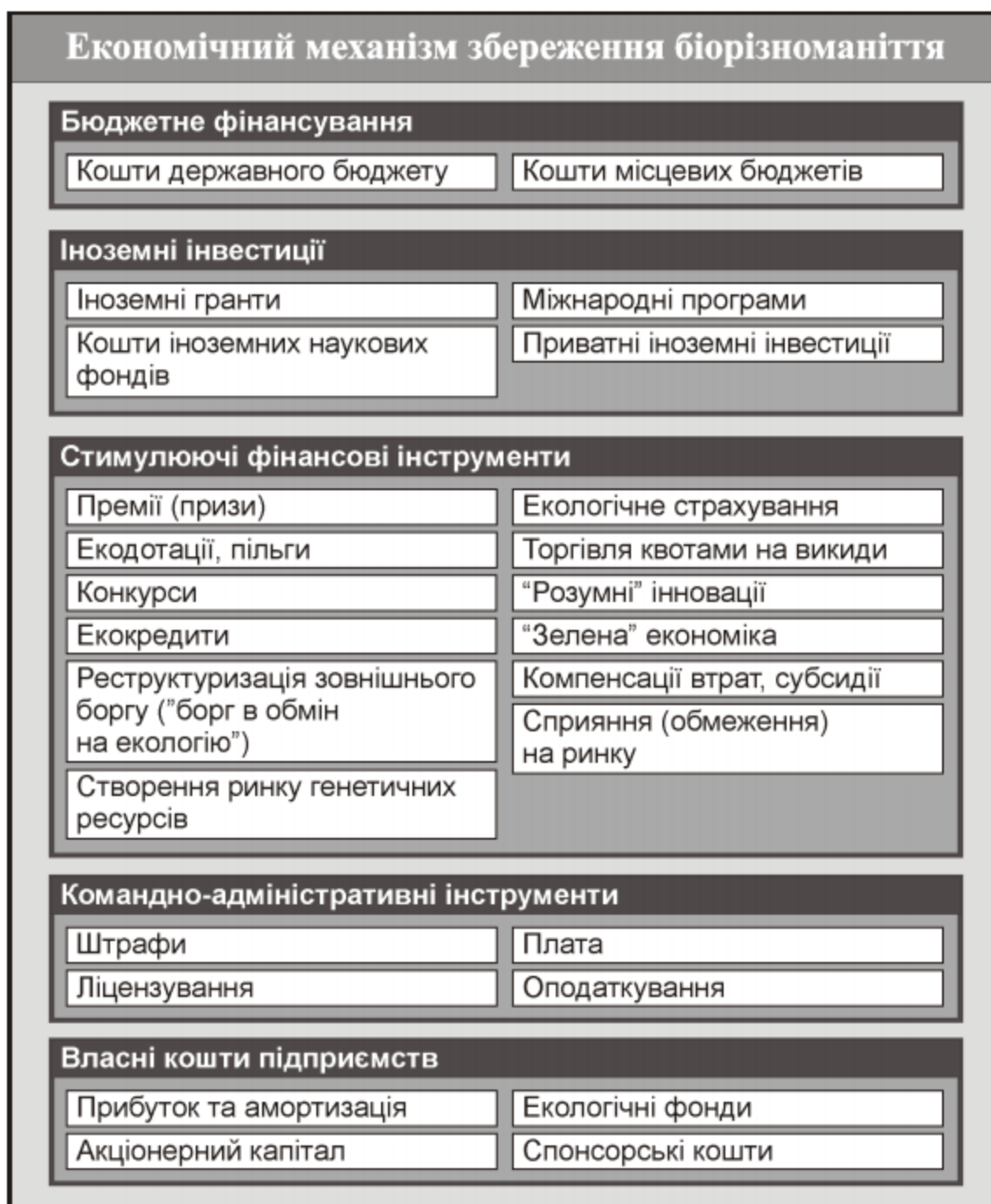

Рисунок 1.5 – Економічна складова механізму управління ПЗФ*

* Джерело: [1; 32; 33]

Реалізація організаційної та економічної складових механізму управління ПЗФ вимагає застосування ряду інструментів державного регулювання збереження біорозмаїття, система яких наведена на рис. 1.6. Слід відмітити, що

управлінські рішення щодо управління ПЗФ повинні застосовуватися одночасно і не вступати до протиріччя один із одним (рис. 1.6).

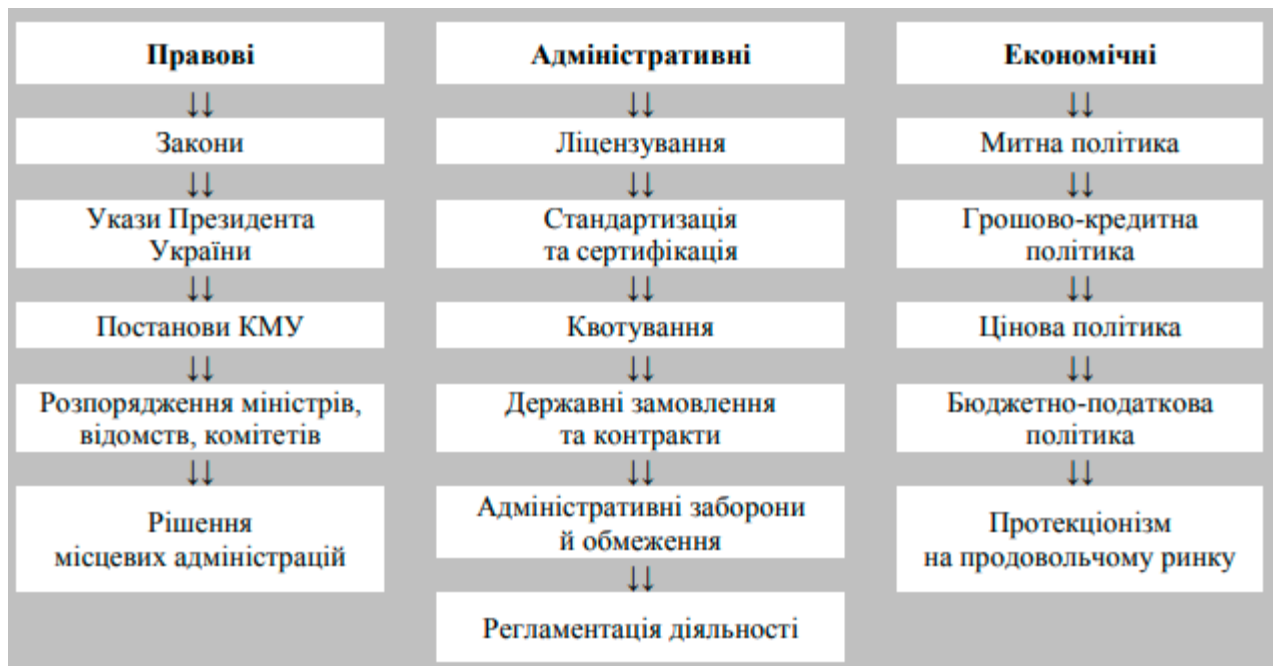

Рисунок 1.6 – Система методів управління ПЗФ для реалізації економічної та організаційної складових механізму управління ПЗФ*

* Джерело: [1; 35; 37]

Система методів управління ПЗФ для реалізації економічної та організаційної складових механізму управління ПЗФ передбачає аналіз і контроль фінансового стану та фінансового результату, або інших параметрів господарської діяльності. Однак, у першу чергу, аналізуючи доцільність створення та розвитку ПЗФ, особливо на новій території, необхідно дати оцінку ступеня виснаження природно-ресурсного потенціалу або пошкодження земельних ресурсів і ефективності застосування певного управлінського інструментарію.

Керуюча система в управлінні ПЗФ повинна забезпечувати формування стійкої мотивації, стимулювати націленість на досягнення комерційних інтересів ПЗФ. Крім того важливим є одночасне досягнення мети суспільства у підвищенні рівня добробуту за рахунок соціальної, екологічної та економічної складових ефективності. Таке поєднання та рівноправність результатів повинне бути

закладене як базовий принцип функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ (рис. 1.7).

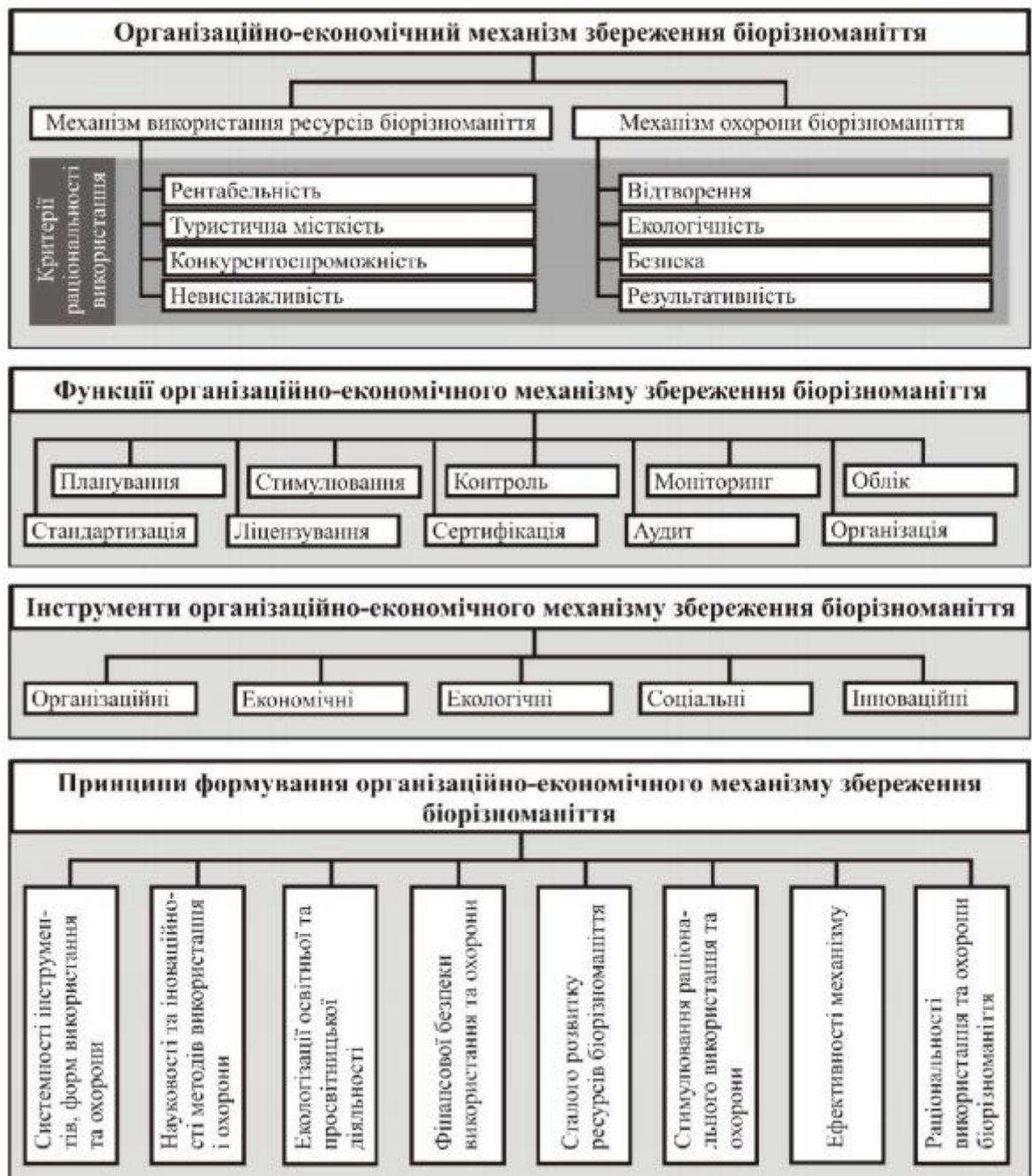

Рисунок 1.7 – Структура функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ *

* Джерело: [1; 15; 51]

Метою функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ є узгодження економічних, соціальних, інституціональних, культурних,

релігійних і екологічних інтересів у системі “суспільство – держава – ПЗФ – навколишнє природне середовище”.

Як результати функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ слід очікувати соціальні, економічна та екологічні (рис. 1.8).

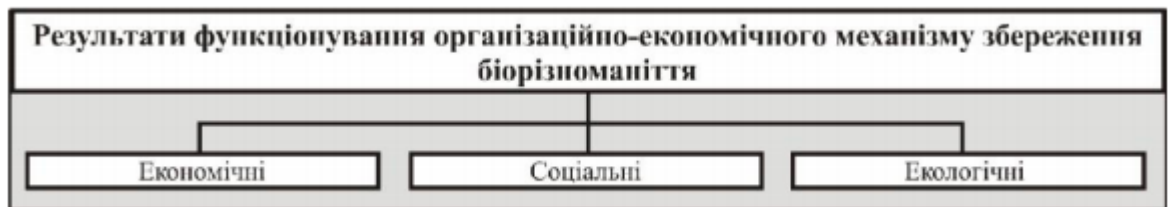

Рисунок 1.8 – Комплекс результатів функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ *

* Джерело: [1; 17; 27]

Оцінка результатів функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ повинна базуватися не лише виключно на дотриманні встановлених стандартів, реалізації планів і виконанні нормативів господарської діяльності. Важливим є оцінювання ступеня досягнення поставленої мети створення ПЗФ. Аналіз ефективності функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ, метою якого є збереження біорозмаїття та відновлення земельних ресурсів, повинен враховувати встановлені пріоритети прийняття управлінських рішень. Головним таким пріоритетом є економічна доцільна та екологічно обґрунтована господарська діяльність ПЗФ, який полягає в ощадливому використанні земельних та біотичних ресурсів. Таким чином, критерії ефективності функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ повинні відображати, у першу чергу, еколого-економічно ефективну діяльність, що надає уявлення про стан використання. Відновлення та розвинення природних комплексів. Соціальні, культурні, інституціональні та економічні ефекти повинні розглядатися як рівноправні, що дозволить отримати комплексну об’єктивну оцінку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Оцінювання фінансово-економічних показників господарської діяльності підприємства

Створення ПЗФ «Регіональний ландшафтний парк Клебан-Бик» Костянтинівського району регулюється постановою Донецької обласної ради № 23/11-256 від 29.02.2000 р. Загальна відведена площа складає 1874,0 га. Мета створення ПЗФ - збереження та відтворення унікальних природних комплексів і водних об'єктів на базі водосховища Клебан-Бик і прилеглих земельних територій. Постановою Донецької обласної ради № 4/2-37 від 23.05.2002 р територія ПЗФ отримала додаткові площі і сягнула 2142,0 га за рахунок включення додаткових земель у вигляді природних територій Білокузьминівська і урочища Стінки. Постановою № 4/31-775 від 23.12.2005 р. територія ПЗФ набула сьогоденного розміру за рахунок приєднання 758,1 га і зараз становить у підсумку 2900,1 га. Парк розташовано в Костянтинівському і Бахмутському районах Донецької області і утворено на базі дев'яти відділень. Створено парк без вилучення земельного фонду у конкретних землекористувачів.

Предметом фінансово-економічного аналізу діяльності організації є діяльність організації. Метою фінансово-економічного аналізу діяльності організації є покращення результатів її діяльності.

Фінансово-економічний аналіз включає вивчення поведінки економічних процесів організації та факторів, що визначають таку поведінку, що дозволяє нам розробити чітко націлений план діяльності організації та об'єктивно оцінити результати її діяльності. При цьому необхідно провести цілісний фінансово-економічний аналіз організації: від аналізу ефективності експлуатаційних ресурсів до аналізу результатів фінансових результатів за такими напрямками:

- обсяг роботи;

- аналіз виробництва та продаж товарів (робіт, послуг);
- аналіз витрат на виробництво та реалізацію товарів (робіт, послуг);
- аналіз використання трудових ресурсів;
- аналіз ефективності використання основних засобів;
- аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів;
- аналіз впливу ефективності використання основних фондів на виробництво товарів (робіт, послуг);
- аналіз результатів фінансових результатів;
- аналіз фінансового стану організації для визначення платоспроможності її бізнесу.

Основі, що характеризують роботу досліджуваного підприємства ПЗФ «Регіональний ландшафтний парк Клебан-Бик» Костянтинівського району, наведені у табл. 2.1, 2.2.

Таблиця 2.1 – Аналіз основних техніко-економічних показників діяльності підприємства за 2020 рік

Показники	Попередній рік	Звітний рік				Темп зміни до попереднього року
		За планом	Фактично	Виконання плану, %	Абсолютне відхилення	
1	2	3	4	5	6	7
1. Вартість майна, тис. грн.	14129	13215	13218	100,023	-911	93,55
оборотні активи	12985	12073	12073	100	-912	92,98
необоротні активи	1144	1145	1145	100	+1	100,09

Закінчення таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7
2. Собівартість товарної продукції, тис. грн.	81180	8065	80696	1000,57	-484	99,40379
3. Дохід від реалізації, тис. грн.	96385	96813	96866	100,0547	+481	100,499
4. Прибуток (збиток), тис. грн.	15205	16161	16170	100,0557	+965	106,3466

Таблиця 2.2 – Аналіз основних показників використання персоналу підприємства за 2020 рік

Показники	Попередній рік	Звітний рік				Темп зміни до попереднього року
		За планом	Фактично	Виконання плану, %	Абсолютне відхилення	
1	2	3	4	5	6	7
1. Середньооблікова чисельність працюючих, усього, осіб	94	93	93	100	-1	98,93617
у тому числі ПВП, осіб	-	-	-	-	-	-
2. Фонд оплати праці, усього, тис. грн.	6307	6427	6427	100	120	101,9026
у тому числі ПВП, тис.грн.	-	-	-	-	-	-
3. Середньомісячна заробітна плата, грн.	5,59	5,76	5,76	100	0,17	103,0411

Таблиця 2.1 наочно демонструє зміни, що сталися протягом 2020 року.

Вартість майна в 2020 році зменшилась на 6,45%, дані зміни пов'язані зі зносом основних засобів.

Собівартість товарної продукції зменшилася на 0,6%, що викликано знижками, що надаються головним підприємством.

Обсяг реалізації виріс на 0,5%, який безпосередньо пов'язаний з описаними вище змінами.

Завдяки даним змінам вдалося збільшити прибуток підприємства на 6,35%, що є дуже хорошим результатом.

Фонд оплати праці зріс на 1,9% що пов'язане з інфляцією, а також слід врахувати незначна зміна числа співробітників, яке скоротилося на 2 особи.

Середньомісячна зарплата збільшилася на 3%, що також зумовлено зменшенням штату співробітників і інфляцією.

Також ми бачимо що скоротилася дебіторська заборгованість на 3,6%.

Таким чином всі відбулися зміни за 2020 р. позитивно позначилися на діяльності підприємства.

Також ми бачимо, що підприємство за всіма показниками виконало поставлений план, що є хорошим досягненням.

На підставі даних фінансової звітності сформуємо порівняльний аналітичний баланс і проаналізуємо в таблиці склад, структуру і динаміку майна підприємства.

Баланс – це групування інформації на початок та кінець звітного періоду, що є підсумками економічних операцій за певну звітну дату. Тому, вивчаючи баланс, керівники підприємств набувають інформацію про місце своїх підприємств у системі подібних підприємств, переконуються у правильності обраного стратегічного курсу, ефективності використання ресурсів тощо.

Таблиця 2.3 – Аналіз складу, структури і динаміки майна підприємства

Майно	Абсолютне значення, тис. грн		Структура, %		Абсолют- ное відхилення , тис. грн	Відхи- лення в структурі, %	Тем- пи росту, %
	2019	2020	2019	2020			
Вирівняти оформлення таблиці + I -							
I Необоротні активи							
Основні засоби і нематеріальні активи, незавершене будівництво	1102	1141	19,65	21,08	+39	+1,43	103,54
Довгостро- кові фінансові інвестиції	42	4	0,75	0,07	-38	-0,68	9,52
Разом	5608	5413	39,69	40,95	-195	1,26	96,52
II Оборотні активи							
Запаси	3215	3059	24,76	25,34	-156	0,58	95,15
Дебіторска заборго- ваність	8527	8847	65,67	73,28	+320	+7,61	103,75
Грошові засоби й їх еквіваленти	1237	141	9,53	1,17	-1096	-8,36	11,40
Разом	12985	12073	91,90	91,34	-912	-0,57	92,98
Баланс	14129	13218	100	100	-911	0,00	93,55

В цілому майно підприємства за аналізований період скоротилося на 911 тис. грн, або на 6,45%, що представлено на рис. 2.1.

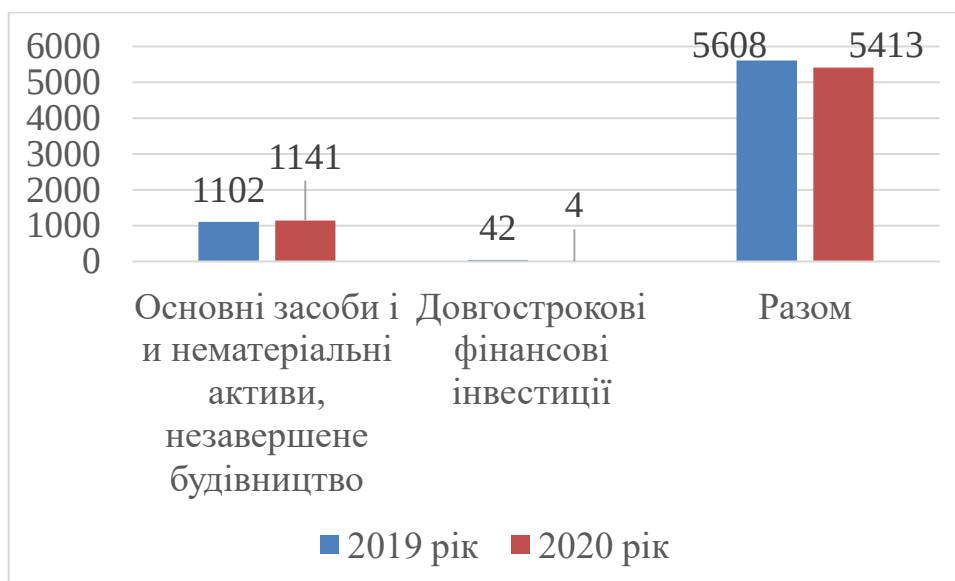

Рисунок 2.1 – Динаміка необоротних активів підприємства, тис. грн

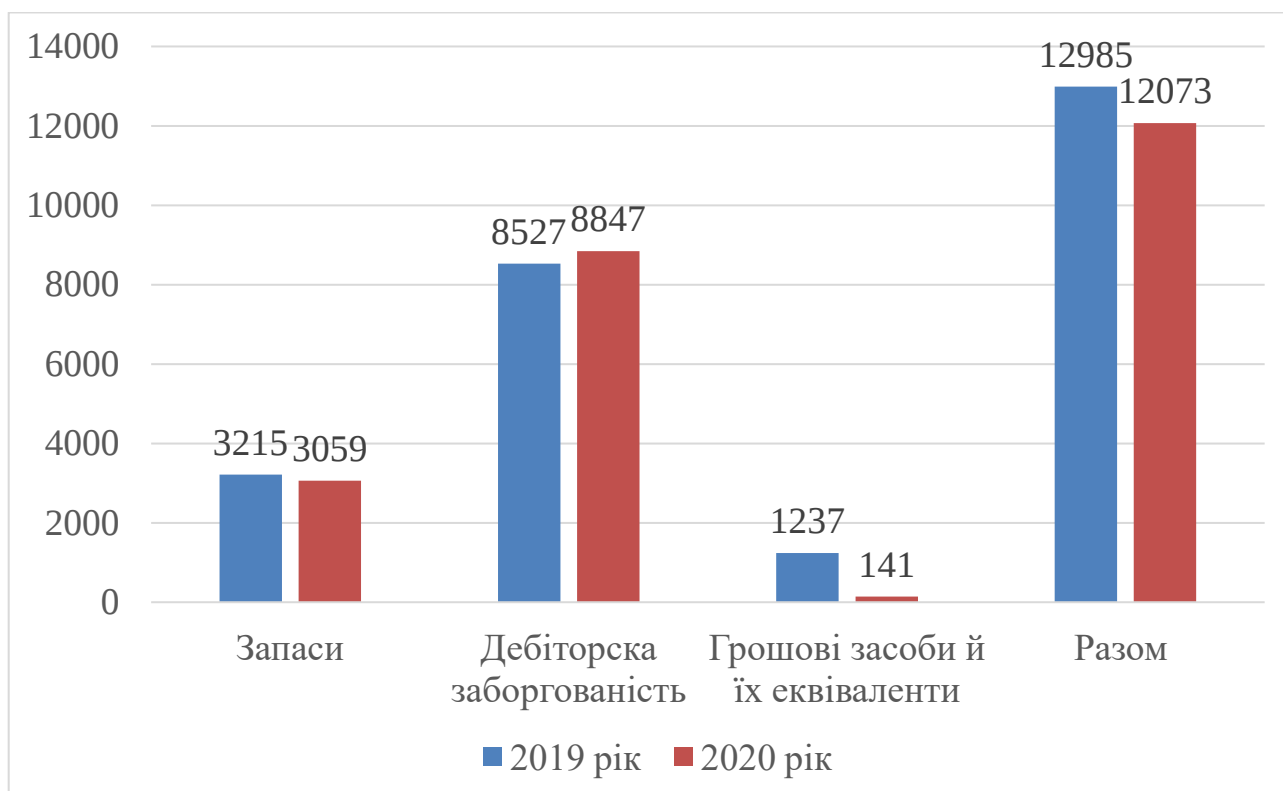

Рисунок 2.2 – Динаміка оборотних активів підприємства, тис. грн

Сукупне майно підприємства складається з позаоборотних і оборотних активів, причому питома вага позаоборотних досягла значення 19,65 % на 31.12. 2019 р. і збільшилась до 21,08% на 31.12.2020 р.

Поглиблюючи аналіз наявності майна, необхідно оцінити роль активів в управлінському аспекті (рис. 2.3).

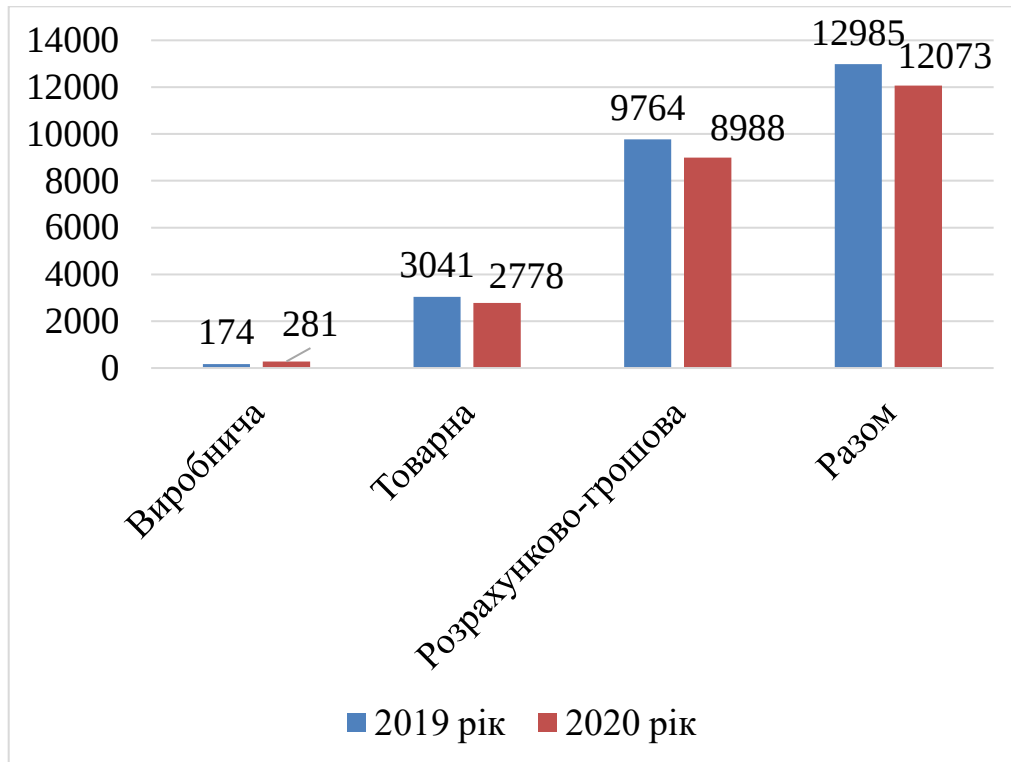

Рисунок 2.3 – Склад і динаміки майна підприємства

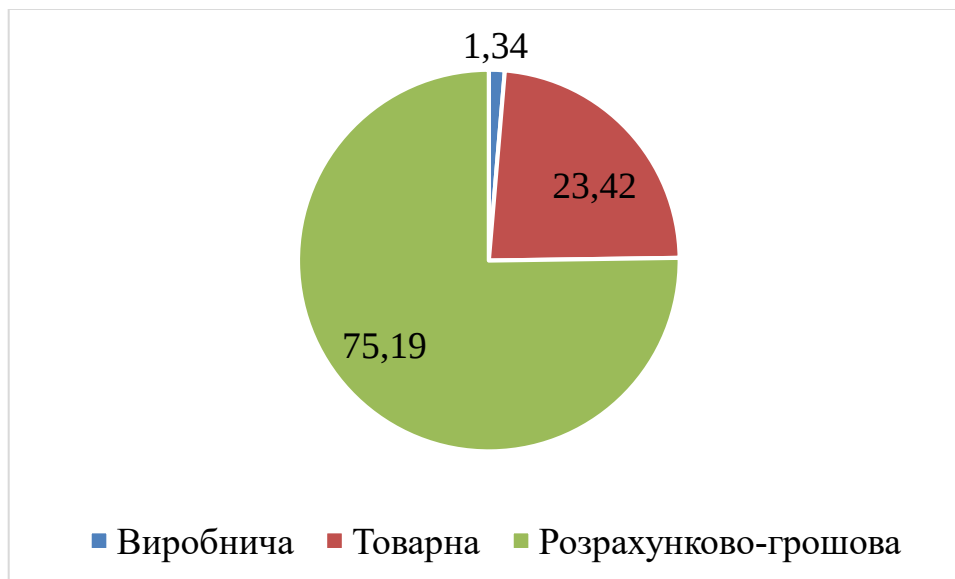

Рисунок 2.4 – Оцінка структури майна у 2019 році

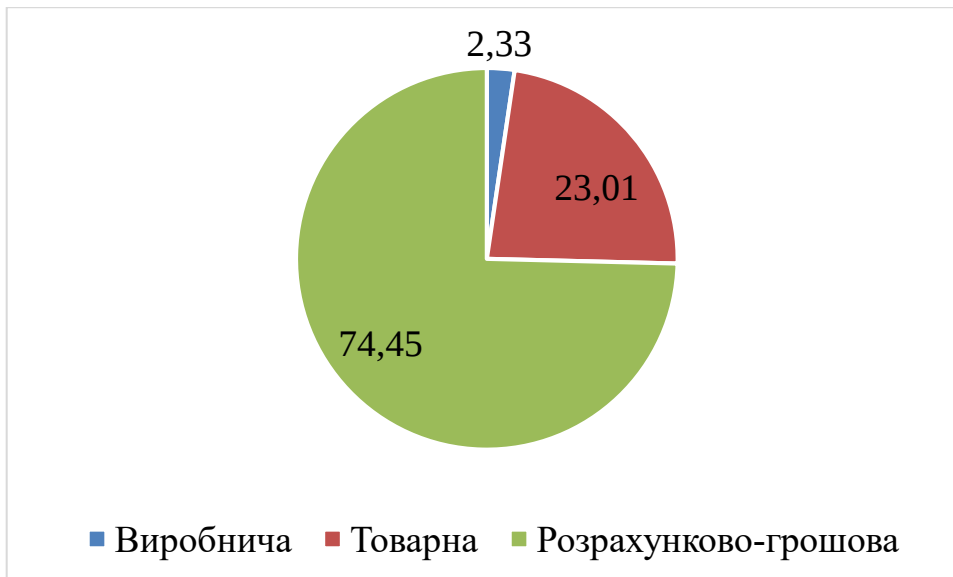

Рисунок 2.5 – Оцінка структури майна у 2020 році

За даними рис. 2.4, 2.5 можна зробити висновок, що зміни в складі структури майна, показують, наскільки збільшується обсяг основних і оборотних засобів. Результати розрахунків показують значення у 2.33%.

Детальніше розглянути дане питання можливо за допомогою наступних показників:

Коефіцієнт (K_b) приросту майна розраховується за формулою:

$$K_b = \frac{B_1 - B_0}{B_0} \cdot 100, \quad (2.1)$$

де B_1 , B_0 – середнє значення майна підприємства за 2020 та 2019 рр.

$$K_b = \frac{14129 - 13218}{13218} \cdot 100 = 6,9.$$

Коефіцієнт (K_v) приросту виручки від реалізації продукції розраховується:

$$K_v = \frac{V_1 - V_0}{V_0} \cdot 100,$$

де V_1 , V_0 – виручка від реалізації продукції (послуг) за 2020 та 2019 рр.

$$K_v = \frac{96866 - 96385}{96385} \cdot 100 = 0,5.$$

Оцінимо коефіцієнт приросту прибутку від реалізації:

$$K_v = \frac{\Pi_1 - \Pi_0}{\Pi_0} \cdot 100, \quad (2.2)$$

$$\kappa_v = \frac{15205 - 16170}{15205} \cdot 100 = 6,35.$$

Коефіцієнт приросту виручки від реалізації нижче за коефіцієнт приросту майна, це свідчить про погіршення ситуації з коштами на підприємстві проти попереднього періоду.

2.2 Аналіз фінансового стану підприємства

Фінансовий стан підприємств є показником його фінансової конкурентоспроможності, тобто кредитоспроможності, платоспроможності, виконання зобов'язань перед державою та іншими підприємствами. Фінансовий аналіз - це засіб оцінки та прогнозування фінансового стану підприємства на основі його бухгалтерської звітності. Інформаційною базою фінансового аналізу є бухгалтерська фінансова звітність, тобто система показників, що відображають майновий та фінансовий стан підприємств на конкретну дату. Аналізуючи фінансовий стан підприємств за цими формами, насамперед необхідно ознайомитися з Національним положенням (стандартом) ведення бухгалтерії №1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" та переконатися, що всі вимоги цього стандарту враховані компанією. Ця звітність орієнтована на ринкові відносини, на тих користувачів, які можуть не отримувати звіти, складені з обліковим записом для їх конкретних інформаційних потреб.

Найбільш поширеними інструментами аналізу є ключові коефіцієнти фінансової звітності, що стосуються ліквідності, управління активами, прибутковості, управління боргом / покриттям та оцінкою ризику / ринку. Критично важливо проаналізувати будь-які поточні коефіцієнти фінансової звітності і порівняти з даними, що були у попередніх періодах, або щодо інших фірм чи середніх показників у галузі. Детальний аналіз фінансового стану дозволить приймати управлінські рішення щодо спрямованості розвитку.

Таблиця 2.3 – Показники стану майна підприємства за 2020 р. (тис. грн)

Показник	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду	Зміна, +/-
1	2	3	4
1. Усього майна (валюта балансу)	14129	13218	-911
1.1. Основні засоби і необоротні активи	1144	1145	+1
у % до майна	8,10	8,66	+0,57
1.2. Оборотні активи (оборотний капітал)	12985	12073	-912
у % до майна	91,903	91,338	-0,57
1.2.1. Запаси	3215	3059	-156
у % до оборотного капіталу	24,76	25,34	+0,58
1.2.2. Дебіторська заборгованість	8527	8847	+320
у % до оборотного капіталу	37,70	34,58	-3,13
1.2.3. Кошти та їх еквіваленти:	1237	141	-1096
у національній валюті	1237	141	-1096
у іноземній валюті	-	-	
у % до оборотного капіталу	9,53	1,17	-8,36
у національній валюті	2,81	7,40	+4,59
у іноземній валюті	-	-	-
Поточні фінансові інвестиції	-	-	-
Векселі одержані	-	-	-
1.3. Витрати майбутніх періодів	1	9	+8
у % до майна	0,01	0,07	+0,06

З даних аналітичної таблиці 2.4 можна зробити висновок, що на кінець року вартість майна в розпорядженні підприємства становила 13218 тис. грн, тобто за звітний період майно підприємства зменшилось на 911 тис. грн за рахунок зменшення оборотних коштів.

У загальній вартості майна, яке перебуває в розпорядженні підприємства, 8,66 % становлять основні засоби й необоротні активи, які збільшилися на кінець звітного періоду на 1 тис. грн, і в загальній вартості майна їхня питома вага збільшилась на 0,57 %. Оборотні активи зменшились на 912 тис. грн, а в загальній вартості майна їхня питома вага зменшилась на 0,57%, причому матеріальні активи на кінець звітного періоду зменшились на 156 тис. грн, а їхня питома вага в загальній вартості оборотного капіталу збільшилась на 0,58 %, частка дебіторської заборгованості зменшилась на 320 тис. грн., що становить 3,13 %, це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. Кошти (гроші) та їх еквіваленти в національній валюті зменшились на 1096 тис. грн.

Далі розрахуємо показники мобільності всього майна підприємства та оборотних коштів за 2020 рік:

а) для характеристики майна розраховується коефіцієнт мобільності майна: відношення вартості оборотних активів до вартості всього майна;

$$K_{\text{мм}} = \frac{C_{\text{об}}}{C_{\text{общ}}} \quad (2.3)$$

Для попереднього року:

$$K_{\text{моа}} = \frac{12985}{14129} = 0,92.$$

Для звітнього року:

$$K_{\text{моа}} = \frac{12073}{13218} = 0,913.$$

б) коефіцієнт мобільності оборотних активів розраховується як відношення найбільш мобільної їх частини (коштів і фінансових вкладень) до вартості оборотних активів.

$$K_{\text{моа}} = \frac{C_{\text{об}}}{C_{\text{к}}} \quad (2.4)$$

Для попереднього року:

$$K_{\text{моа}} = \frac{1237}{12985} = 0,095.$$

Для звітнього року:

$$K_{\text{моа}} = \frac{141}{12073} = 0,0117.$$

Зменшення коефіцієнтів мобільності всього майна і оборотних активів підтверджує тенденцію уповільнення оборотності майнових засобів підприємства.

Слід зазначити, що низька мобільність оборотних активів не завжди є негативною. За високої рентабельності продукції підприємства здебільшого спрямовують вільні кошти на розширення переліку послуг.

Проведемо порівняльний аналіз суми і напрямків вкладення коштів на підприємстві (табл. 2.4), проаналізувавши найбільш важливі інвестиційні проекти протягом аналізованого періоду.

За результатами проведеного аналізу необхідно встановити напрямки подальшого вкладення коштів з метою покращення економічного стану аналізованого підприємства протягом досліджуваного періоду.

Таблиця 2.4 – Аналіз обсягів капітальних інвестицій, тис. грн

Найменування	Попередній рік		Звітний рік		Відхилення		
	Сума, тис. грн.	Стр- ра, %	Сума, тис. грн.	Стр- ра, %	абс.	відн., %	в стр- рі, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Капітальні інвестиції - усього	575396	100	618605	100	43209	7,509	0
в тому числі							
1) капітальні інвестиції у матеріальні активи - разом	565394	98,26	615198	99,45	49804	8,809	1,188

Закінчення таблиці 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8
в тому числі							
придбання землі	-	-	-	-	-	-	-
інвестиції в основний капітал:	54389	9,45	61519,8	9,95	7130,8	13,11	0,492
земля під забудову	-	-	-	-	-	-	-
капітальне будівництво	-	-	-	-	-	-	-
машини, обладнання та інвентар	17987	3,13	18076,6	2,92	89,6	0,498	-0,204
транспортні засоби	365489	63,52	430638,6	69,6	65149,6	17,82	6,095
капітальне будівництво	-	-	-	-	-	-	-
довгострокові біологічні активи рослинництва та інші основні засоби	-	-	-	-	-	-	-
будівлі та споруди	8326,7	1,45	11898	1,92	3571,3	42,890	0,476
нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва	-	-	-	-	-	-	
довгострокові біологічні активи тваринництва	-	-	-	-	-	-	-
інші необоротні матеріальні активи	119202	20,7	93065	15,04	-26137	-21,93	-5,67
капітальний ремонт	-	-	-	-			
2) капітальні інвестиції у нематеріальні активи	10002	1,74	3406,8	0,56	-6595,2	-65,94	-1,19

Дана таблиця наочно демонструє характерні особливості інвестиційної діяльності підприємства за попередній рік, а саме:

- основну частку в капітальних інвестиціях займають інвестиції в матеріальні активи (98,26%), при чому основна питома вага в них займають інвестиції в транспортні засоби, а саме 63,52%;

- найменшу питому вага займають інвестиції в існуючі будівлі та споруди, даний показник є нормою, оскільки існуючі будівлі та споруди знаходяться в хорошому стані і не потребують капітального ремонту.

Аналізуючи звітний рік порівняно з попереднім, легко простежуються такі зміни:

- капітальні інвестиції збільшилися на 7% при чому інвестиції в транспортні засоби зросли на 17,825%;

- інвестиції в основний капітал, інвестиції в існуючі будівлі та споруди виросли майже на 43%;

- інвестиції в інші необоротні активи скоротилися на 22%;

- інвестиції в нематеріальні активи знизилися на 66%.

Дані зміни дають уявлення про те, що підприємство основний ухил зробило на інвестиціях в транспортні засоби, оскільки вони мають безпосередній вплив на терміни поставок продукції, а також на якість продукції, що поставляється на склад, а також споживачу.

2.3 Діагностика фінансової стабільності

Фінансова стабільність підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. Вона пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів і характеризується співвідношенням власних і залучених коштів. Цей показник дає загальну оцінку фінансової стабільності. У світовій і вітчизняній обліково-аналітичній практиці розроблено систему показників, що характеризують фінансову стабільність підприємства.

Аналіз фінансової стабільності дає можливість оцінити, наскільки підприємство готове до погашення своїх боргів і відповісти на запитання, наскільки воно є незалежним з фінансового боку, зростає чи зменшується рівень

цієї незалежності, а також чи відповідає стан активів і пасивів підприємства завданням його фінансово-господарської діяльності.

Розрахуємо основні показники фінансової стабільності:

Коефіцієнт концентрації власного капіталу:

$$K_{\text{квп}} = \frac{\text{ВК}}{\text{ЗСГК}}, \quad (2.5)$$

де ВК – власний капітал (підсумок 1 розділу пасиву);

ЗСГК – загальна сума господарських коштів (валюта балансу).

Для попереднього року:

$$K_{\text{квп}} = \frac{6137}{14129} = 0,43.$$

Для звітнього року:

$$K_{\text{квп}} = \frac{8059}{13128} = 0,61.$$

Існує безліч визначень фінансової стійкості. Для більшості з них спільним є те, що фінансова стабільність полягає у відсутності загальносистемних епізодів, коли фінансова система не функціонує (кризи). Йдеться також про стійкість фінансових систем до стресів.

Стабільна фінансова система здатна ефективно розподіляти ресурси, оцінювати та управляти фінансовими ризиками, підтримувати рівні зайнятості, близькі до природних темпів економіки, та усувати відносні цінові рухи реальних або фінансові активи, які вплинуть на монетарну стабільність або рівень зайнятості. Фінансова система знаходиться в діапазоні стабільності, коли вона розсіює фінансові дисбаланси, що виникають ендогенно або внаслідок значних несприятливих та непередбачених подій. За стабільності система поглинати потрясіння, головним чином, за допомогою самокорекційних механізмів, запобігаючи тим, щоб несприятливі події мали руйнівний вплив на реальну економіку чи інші фінансові системи. Фінансова стабільність має першочергове значення для економічного зростання, оскільки більшість операцій у реальній економіці здійснюються через фінансову систему.

Справжнє значення фінансової стабільності найкраще ілюструється за її відсутності в періоди фінансової нестабільності. У ці періоди банки неохоче фінансують прибуткові проекти, ціни активів надмірно відхиляються від їх власних цінностей, і платежі можуть не надходити вчасно. Велика нестабільність може призвести до банківських операцій, гіперінфляції або краху фондового ринку. Це може сильно похитнути довіру до фінансово-економічної системи.

В звітному році можна простежити збільшення коефіцієнту концентрації власного капіталу на 18%, що є сприятливою тенденцією, згідно з попереднім судженням.

Коефіцієнт фінансової залежності:

$$K_{\phi z} = \frac{ЗСГК}{ВК}, \quad (2.6)$$

На 31.12.2019 р.:

$$K_{\phi z} = \frac{14129}{6137} = 4,5.$$

На 31.12.2020 р.:

$$K_{\phi z} = \frac{13218}{8059} = 1,64.$$

Цей коефіцієнт є оберненим до коефіцієнта концентрації власного капіталу.

Фінансова стабільність за коефіцієнтом фінансової залежності - це стан, в якому фінансова система, тобто ключові фінансові ринки та фінансова інституційна система, є стійкими до економічних потрясінь і здатні плавно виконувати свої основні функції: посередництво у фінансових фондах, управління ризиками та організацію платежів. Коефіцієнт довгострокового залучення позичених коштів

Цей коефіцієнт характеризує структуру капіталу. Високе значення коефіцієнта показує високу залежність від довгострокового позикового капіталу, що підриває фінансову стійкість підприємства.

$$K_{дз} = \frac{ДЗ}{ДЗ+ВК}, \quad (2.7)$$

де ДЗ - довгострокові зобов'язання (3 розділ пасиву).

На 31.12.2019 р.:

$$K_{дз} = \frac{7992}{7992 + 6137} = 0,56,$$

На 31.12.2020 р.:

$$K_{дз} = \frac{5159}{5159 + 8059} = 0,39.$$

В звітному році відбулося зниження цього показника що є позитивною тенденцією, яка означає, що підприємство дедалі менше залежатиме від зовнішніх інвесторів.

Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів:

Цей коефіцієнт є одним з найважливіших коефіцієнтів фінансового аналізу і показує частку позикових коштів у структурі капіталу підприємства.

Чим більше у підприємства позикових коштів у структурі валюти балансу, тим не стійкіше стан підприємства.

$$K_{вз} = \frac{ЗК + K_k}{ВК}, \quad (2.8)$$

де ЗК – залучений капітал (підсумок 3 розділу пасиву балансу);

K_k - короткострокові кредити банків (у 4 розділі пасиву);

На 31.12.2019 р.:

$$K_{вз} = \frac{7992 + 0}{6137} = 1,3.$$

На 31.12.2020 р.:

$$K_{вз} = \frac{7992+0}{6137} = 0,64.$$

Значення цього показника 0,64, то це означає, що на кожну 1 грн власних коштів припадає 64 коп. позичених.

Зменшення цього показника свідчить про зменшення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про певне збільшення фінансової стійкості.

Чим нижче значення показника, тим вище фінансова стійкість і незалежність підприємства від позикового капіталу і зобов'язань.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами : Він характеризує достатність у підприємства власних оборотних коштів,

необхідних для фінансової стійкості. Коефіцієнт розраховують як відношення власних оборотних коштів до всієї величини оборотних коштів.

$$K_{\text{зок}} = \frac{\text{ОА} - \text{ПЗ}}{\text{ОА}}, \quad (2.9)$$

де ОА – сума оборотних активів підприємства;

ПЗ – сума поточних зобов'язань.

На 31.12.2019 р.:

$$K_{\text{зок}} = \frac{12985 - 7992}{12985} = 0,38.$$

На 31.12.2020 р.:

$$K_{\text{зок}} = \frac{12073 - 5159}{12073} = 0,57.$$

В звітному році порівняно з попереднім роком відбулося збільшення коефіцієнта, а отже сталося поліпшення фінансового стану підприємства, пов'язане з тим, що відбулося збільшення власних оборотних коштів, необхідних для фінансової стійкості.

Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів. Він розраховується як відношення необоротних засобів до власного капіталу (розділ 1 активу балансу /розділ 1 пасиву).

$$K_c = \frac{\text{НА}}{\text{ВК}}, \quad (2.10)$$

де НА - необоротні активи;

ВК – власний капітал.

На 31.12.2019 р.:

$$K_c = \frac{1144}{6137} = 0,19.$$

На 31.12.2020 р.:

$$K_c = \frac{1145}{80597} = 0,14.$$

Коефіцієнт характеризує рівень забезпечення необоротних активів власними коштами. Показник має значення менше за 0,5, це свідчить про те, що підприємство має власний капітал в основному для формування оборотних коштів.

Аналізуючи фінансову стабільність підприємства необхідним є дослідження стану, в якому вся система здатна протистояти зовнішнім і внутрішнім потрясінням. Звичайно, шоки не завжди призводять до криз, але нестабільне фінансове середовище саме по собі може перешкодити здоровому розвитку економіки. Тому слід визнати діяльність підприємства нестабільною з позиції фінансових критеріїв, оскільки рівень забезпеченості необоротних активів власними коштами занадто низький.

Для оцінки фінансової стабільності підприємства використовують також коефіцієнти стабільності економічного зростання і чистої виручки. Для цих показників нормативів не встановлено.

Коефіцієнт стабільності економічного зростання розраховують як відношення різниці між чистим прибутком до власного капіталу:

$$K_{\text{ст}} = \frac{\text{ЧП}}{\text{ВК}}, \quad (2.11)$$

де ЧП - чистий прибуток.

На 31.12.2019 р.:

$$K_{\text{ст}} = \frac{1922}{6137} = 0,31.$$

На 31.12.2020 р.:

$$K_{\text{ст}} = \frac{1392}{8059} = 0,17.$$

Цей коефіцієнт характеризує стабільність одержання прибутку, який залишається на підприємстві для його розвитку та створення резерву.

Значення коефіцієнта 0,17 означає, що прибуток у розмірі 17 % власного капіталу за рік направлено на розвиток і створення резервів підприємства.

Зменшення коефіцієнта свідчить про зниження резервів підприємства, а також зменшення вкладів у розвиток підприємства.

Коефіцієнт чистої виручки:

Розраховують як відношення суми чистого прибутку та амортизаційних відрахувань до виручки від реалізації, продукції і послуг.

$$K_{\text{чв}} = \frac{\text{ЧП} + A}{B_p}, \quad (2.12)$$

де ЧП – чистий прибуток;

A – амортизація;

B_p – виручка від реалізації, продукції і послуг.

На 31.12.2019 р.:

$$K_{\text{чв}} = \frac{1922 + 575}{96866} = 0,026.$$

На 31.12.2020 р.:

$$K_{\text{чв}} = \frac{1392 + 691}{96385} = 0,022.$$

Цей коефіцієнт показує, що на кожну гривню реалізованої продукції в попередньому році припадає 0,26 грн. чистої виручки і 0,22 грн. в звітному періоді.

Зниження даного коефіцієнта несприятливе явище, оскільки відбулося скорочення питомої ваги чистого прибутку у виручці від реалізації.

На фінансову стійкість також сильно впливає скорочення тривалості обороту капіталу. Щоб уникнути цього, можна зробити наступні рекомендації:

1) скорочення тривалості виробничого циклу за рахунок розширення переліку послуг, що надаються;

2) вдосконалення організації матеріально-технічного забезпечення для оснащення ритмічного виробництва з необхідними матеріальними резервами та скорочення часу, протягом якого капітал знаходиться в резерві;

3) скорочення часу розміщення коштів у дебіторській заборгованості;

4) ведення переговорів із існуючими та потенційними постачальниками щодо забезпечення продовження строків оплати;

5) вдосконалення логістичних процесів для зменшення транспортних, складських та подібних витрат.

2.4 Оцінка фінансових результатів господарської діяльності підприємства

Аналізуючи склад і динаміку прибутку, слід мати на увазі, що його обсяг значною мірою залежить від облікової політики підприємства. Закон про бухгалтерський облік та інші нормативні документи надають право суб'єктам господарювання самостійно обирати певні методи бухгалтерського обліку, які можуть суттєво вплинути на формування фінансових результатів. Чинні нормативні акти дозволяють такі методи регулювання прибутку підприємством.

1. Зміна граничних витрат віднесення майна до основних засобів або до оборотних активів, що тягне за собою зміну величини поточних витрат та прибутку внаслідок різних способів класифікації їх як витрат.

2. Зміна методу переоцінки основних засобів: шляхом індексації первісної вартості з використанням середніх коефіцієнтів або шляхом безпосереднього перерахунку первісної вартості у ціни, сформовані на дату переоцінки для відповідних видів основних засобів. Фонд переоцінки майна (додатковий капітал), сума амортизаційних відрахувань і, як результат, сума прибутку та власного капіталу підприємства залежать від обраного методу переоцінки основних фондів.

3. Використання методу прискореної амортизації активної частини основних фондів також призводить до збільшення собівартості продукції та зменшення суми прибутку, а, отже, і податку на прибуток.

4. Застосування різних методів оцінки нематеріальних активів та методів розрахунку амортизації на них.

5. Вибір методу оцінки спожитих виробничих запасів.

6. Зміна процедури списання витрат на ремонт основних засобів за собівартістю продукції (за фактичними витратами або за парними частинами за рахунок створеного ремонтного фонду).

7. Зміна строку погашення майбутніх витрат, зменшення яких призводить до збільшення собівартості продукції звітного періоду. 8. Зміна методики визначення

прибутку від реалізації продукції (на момент відвантаження продукції або моменту оплати).

Основні показники, що характеризують динаміку формування прибутку підприємства, представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Аналіз формування прибутку підприємства

Показник	2019 рік, тис. грн.	2020 рік, тис. грн.	Відхилення, +/-	
			абсолютне, тис. грн.	відносне, %
1	2	3	4	5
1. Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг)	115470	116586	+1116	0,9665
2. ПДВ	18620	19180	+560	3,0075
3. Акцизний податок	-	-	-	-
4. Інші відрахування з реалізації	465	540	+75	16,1290
5. Чиста виручка від реалізації	96385	96866	+481	0,4990
6. Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)	81180	80696	-484	-0,5962
7. Валовий дохід (збиток)	15205	16170	+965	6,3466
8. Інші операційні доходи	59	117	58	98,3051
9. Адміністративні витрати	2442	2253	-189	-7,7396
10. Витрати на збут та інші операційні витрати	11411	11532	+121	1,0604
11. Прибуток (збиток) від операційної діяльності	1411	2502	+1091	77,3210

Закінчення таблиці 2.5

1	2	3	4	5
12. Дохід від участі у капіталі та інші фінансові доходи	11411	11532	121	1,0604
13. Фінансові та інші витрати	19	2	-17	-89,4737
14. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування немає вже таких. За які роки?	1740	2509	769	44,20
15. Податок на прибуток	348	587	239	68,68
16. Прибуток (збитки) від звичайної діяльності	1740	1922	182	10,46
17. Надзвичайний дохід (витрати)	-	-	-	-
18. Податок на надзвичайний прибуток	-	-	-	-
19. Чистий прибуток (збиток)	1392	1922	949	38,07

На основі отриманих результатів необхідно оцінити роботу підприємства, показати вплив різних факторів на кінцевий прибуток та намітити шляхи його збільшення. При цьому у процесі аналізу необхідно встановити відповідність прийнятої облікової політики підприємства чинним нормам бухгалтерського обліку та визначити вплив змін облікової політики на валовий прибуток, чистий прибуток та податок, а також розмір витрачений спожитий та капіталізований прибуток. Для проведення аналізу прибутку використано наступну факторну модель:

$$ВП = В - С, \quad (2.13)$$

де ВП – сума прибутку підприємства за рік, грн.;

В – виручка від реалізації продукції, грн.;

С – собівартість реалізованої продукції, грн.

$$ВП = В - С = 96866 - 80696 = 16170 \text{ тис.грн.}$$

Для вимірювання впливу факторів на формування кінцевого прибутку використовується спосіб пропорційного розподілу. Для здійснення факторного аналізу кінцевого прибутку підприємства використовуємо наступну модель:

$$\text{ЧП} = \text{ЧВР} - \text{С}_{\text{рп}} + \text{Д}_i - \text{В}_a - \text{В}_з + \text{В}_{i_0} + \text{Д}_y - \text{Д}_{i_ф} - \text{В}_{i_ф} - \text{П} \quad (2.14)$$

де ЧП – чистий прибуток, тис. грн.

ЧВР – чиста виручка, тис. грн.

С_{рп} – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.

Д_i – інші операційні доходи, тис. грн.

В_a – адміністративні витрати, тис. грн.

В_з – витрати на збут, тис. грн.

В_{i_0} – інші операційні витрати, тис. грн.

Д_y – дохід від участі у капіталі, тис. грн.

Д_{i_ф} – інші фінансові доходи, інші доходи, тис. грн.

В_{i_ф} – фінансові та інші витрати, тис. грн.

П – величина податку на прибуток, тис. грн.

2019 рік:

$$\text{ЧП} = 96385 - 81180 + 59 - 2442 - 11277 - 134 - 0 + 0 - 19 - 419 = 973 \text{ тис.грн.}$$

2020 рік:

$$\text{ЧП} = 96866 - 80696 + 117 - 2253 - 10857 - 675 - 0 + 9 - 2 - 587 = 1922 \text{ тис.грн.}$$

Розрахуємо показники рентабельності на основні наступних показників:

1. Рентабельність продукції (r_{пр}):

$$r_{\text{пр}} = \frac{\text{ЧП}}{c} \cdot 100 \quad (2.15)$$

де ЧП – чистий прибуток, грн.;

с – повна собівартість виробів, грн.

3. Рентабельність активів (R_A) обчислюється як відношення чистого прибутку, отриманого підприємством за рік, до середньорічної вартості активів ($\overline{A}$):

$$R_A = \frac{\text{ЧП}}{\overline{A}} \cdot 100 \quad (2.16)$$

4. Рентабельність основної діяльності ($R_{\text{осн_д}}$) – це відношення чистого прибутку від реалізації до витрат на виробництво продукції (В). До складу витрат на виробництво продукції входить собівартість реалізованої продукції, а також витрати на збут й адміністративні витрати:

$$R_{\text{осн_д}} = \frac{\text{П}}{\text{В}} \cdot 100 \quad (2.17)$$

5. Рентабельність власного капіталу ($R_{\text{вк}}$) розраховується як відношення чистого прибутку до середньорічної величини власного капіталу ($\overline{\text{ВК}}$):

$$R_{\text{вк}} = \frac{\text{ЧП}}{\overline{\text{ВК}}} \cdot 100 \quad (2.15)$$

6. Рентабельність оборотних активів ($R_{\text{об а}}$) розраховується як відношення чистого прибутку до середньорічної величини оборотних активів ($\overline{\text{ОбА}}$):

$$R_{\text{об а}} = \frac{\text{ЧП}}{\overline{\text{ОбА}}} \cdot 100 \quad (2.18)$$

За результатами розрахунку показників рентабельності сформуємо таблицю даних за 2019 - 2020 рр. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Показники рентабельності підприємства, %

Показники	Роки	
	2019	2020
$r_{\text{пр}}$	1,2	2,4
R_A	0,07	0,11
$R_{\text{осн_д}}$	16	17,2
$R_{\text{ВК}}$	1,8	23,85
$R_{\text{Об А}}$	6,9	14,54

Аналіз прибутку, який в основному являє собою гроші, що залишаються від капіталу після вирахування всіх накладних витрат, допоможе відстежувати результати діяльності вашого бізнесу. Аналіз прибутковості дозволяє компаніям максимізувати свій прибуток. Таким чином, це призводить до максимізації можливостей, якими може скористатися бізнес, для продовження зростання на надзвичайно динамічному, конкурентному та жвавому ринку. Аналіз прибутковості допомагає підприємствам визначати можливості зростання, швидко / повільно рухаються акції, ринкові тенденції тощо, врешті-решт допомагаючи тим, хто приймає рішення, бачити більш конкретну картину компанії в цілому.

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ З УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ МЕНЕДЖМЕНТУ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

3.1 Участь громади в управлінні природно-заповідною сферою

Для ефективного захисту цілей збереження та досягнення цілей створення заповідників керівництво заповідників має налагодити партнерські стосунки із громадами, що проживають у природних заповідниках чи поблизу них, та задовольнити їх потреби в лісових ресурсах для існування. Розроблено підходи до спільного управління для інтеграції збереження природних ресурсів та існування та розвитку місцевих громад.

Спільне управління - це застосування концепцій лісового господарства громади в управлінні лісовими ресурсами та заповідниками. Його основна передумова полягає в тому, що для збереження лісових ресурсів та ефективного управління природними заповідниками важливо в достатній мірі врахувати потреби людей, що живуть у лісі або заповіднику та навколо нього [30; 41; 52]. Інші пов'язані терміни з подібним значенням включають “співпрацю з лісами”, “управління за участю”, “спільне управління”, “спрощене управління” та “управління партнерством”.

Спільне управління заповідниками за участю громади повинно відповідати меті створення заповідників, а саме збереженню біорізноманіття, що знаходиться в заповіднику. Управління заповідниками повинно приносити користь місцевому населенню та задовольняти їх потреби у лісових та супутніх ресурсах) шляхом:

- формулювання генеральних планів на основі практичних ситуацій заповідника;

- формулювання чітких цілей управління для різних зон заповідника на основі відповідної державної політики та вимог та статусу конкретних цілей охорони;
- формулювання адаптивних планів управління, придатних для участі громади;
- посилення інвентаризації та досліджень видів фауни та флори, що трапляються в природному заповіднику;
- зміцнення інституційної спроможності та розвиток людських ресурсів громад у природних заповідниках та навколо них, а також сприяння обміну інформацією та досвідом між заповідниками;
- посилення розбудови обізнаності у всьому суспільстві для сприяння встановленню адаптаційної політики, залучення фінансової підтримки та заохочення участі людей.

З 2000 року в громадах навколо ПЗФ розробляється підхід до спільного управління, який називається інтегрованим плануванням управління громадами, за підтримки як регіональних органів влади, місцевих територіальних громад, районних та селищних рад. Впровадження спільного управління допомогло покращити рівень життя сусідніх громад.

Планування управління ПЗФ за участю громади має низку цілей. До них належать:

- визначення цінності та важливості ПЗФ для місцевої територіальної громади, оцінка та ідентифікація складових природного комплексу;
- встановлення чітких цілей збереження складових природного комплексу, що становлять інтерес для збереження та відновлення;
- опис та класифікація складових природного комплексу, що потребують управління та охорони;
- визначення кола проблем, що виникають при організації та розвитку територій ПЗФ (зміст проблем, що супроводжують управлінські рішення, представлений на рис. 3.1);

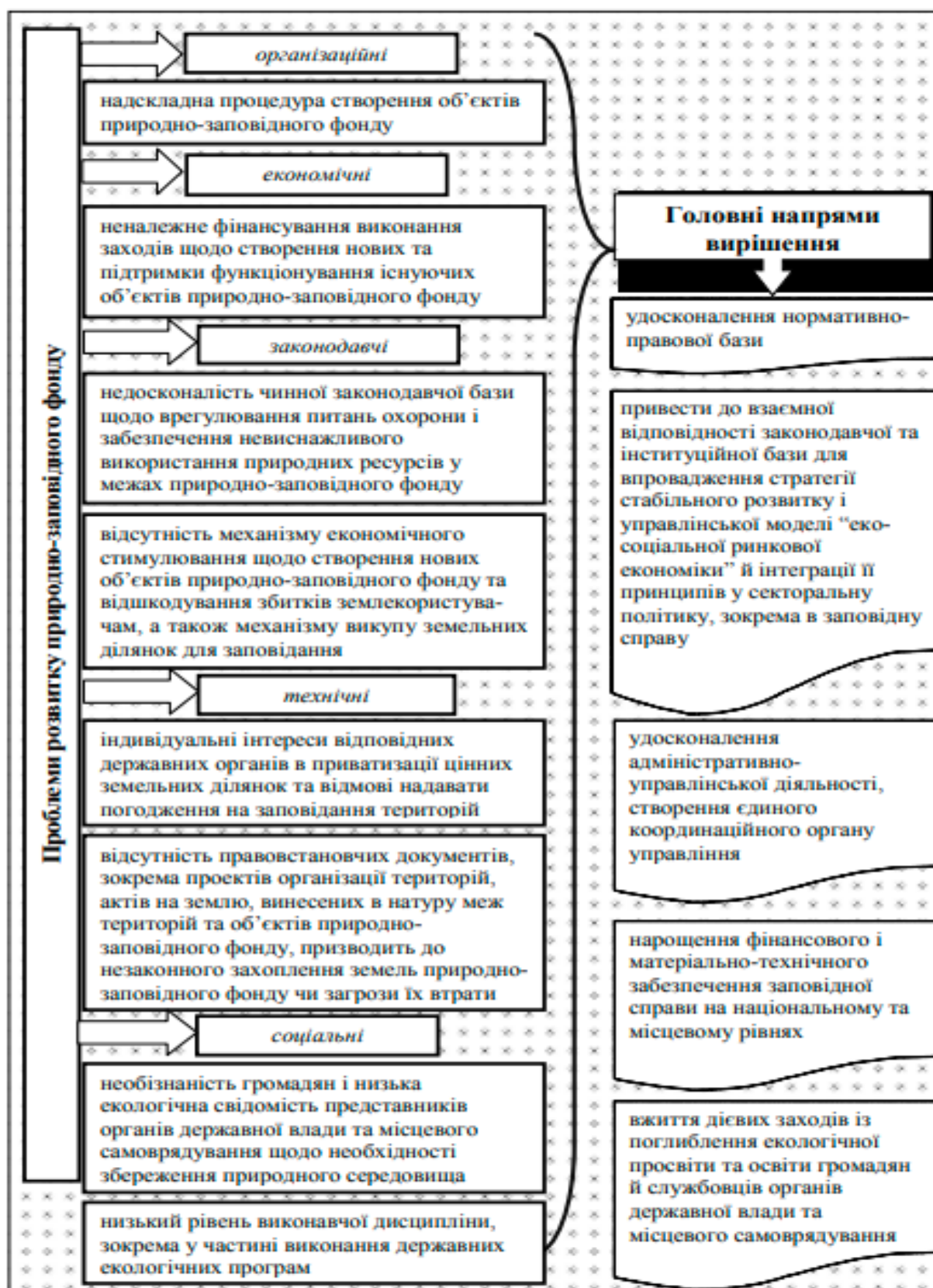

Рисунок 3.1 – Зміст проблем, що виникають при організації та розвитку територій ПЗФ*

* Джерело: [22; 47; 48; 49]

- опис механізму управління ПЗФ за участю місцевої територіальної громади;
- характеристика стратегії та комплексу управлінських дій щодо організації та розвитку територій ПЗФ.

Цілями управління ПЗФ за участю місцевої територіальної громади є збереження земельних ділянок, середовища існування біоти та проведення відповідної оцінки планів та розробка проектів, які можуть вплинути на фізичний стан ПЗФ. На даний момент більшість із них є загальними і засновані на підтримці / відновленні сприятливого стану збереження середовищ існування та видів біоти, що представлені на території ПЗФ.

Для ряду об'єктів у умовах «Регіональний ландшафтний парк Клебан-Бик» сформовані на сьогодні ряд цілей і стратегій, особливістю яких громадське обговорення та участь представників громади у визначенні напрямів розвитку регіонального ландшафтного парку. Зокрема, завершальним етапом підготовки стратегій розвитку та механізмів управління є тримісячний період консультацій з громадськістю у 2021 році.

При плануванні створення ПЗФ заяви про такі наміри передаються органам управління територіальних громад. Вони призначені для надання корисної інформації про конкретний стан земель, інформації про землевпорядників, перспективи розвитку місцевої громади при утворенні ПЗФ. Інформація є публічною і передається місцевим органам влади та іншим зацікавленим сторонам. Плани створення ПЗФ перелічують та описують кваліфікуючі ознаки, інші середовища існування та види, питання землекористування та управління. Вони також визначають загальні цілі збереження земельних ресурсів та біоти.

У загальному вигляді методологія управління природно-заповідною сферою за участю місцевої територіальної громади може бути представлена у наступний спосіб (рис. 3.2).

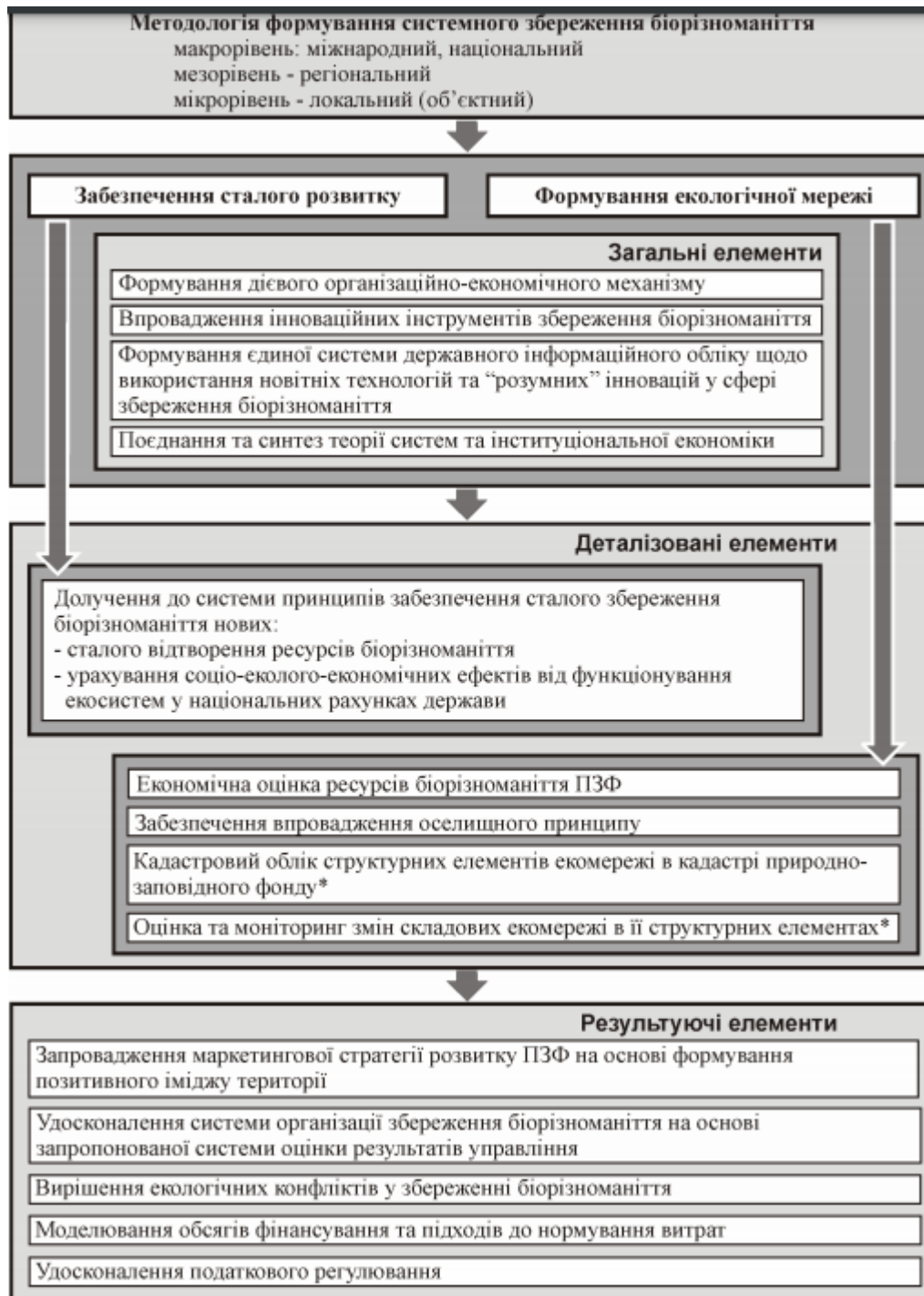

Рисунок 3.2 – Методологія управління природно-заповідною сферою за участю місцевої територіальної громади *

* Джерело: [22; 47; 48; 49]

Плани управління ПЗФ сферою за участю місцевої територіальної громади дають вказівки на подальший розвиток, управління та використання заповідників. Визначення переваг громади при створенні ПЗФ повинно бути

орієнтовано на встановлення найкращих засобів використання земельного фонду, що є важливою складовою належного управління. План управління ПЗФ надає громаді впевненість щодо ефективності функціонування та управління кожним заповідником. Це також допомагає забезпечити відповідність управлінських рішень принципам ефективності місцевої територіальної громади, необхідності забезпечення соціально-економічного добробуту усім її представникам. Тому основна мета управління природно-заповідною сферою за участю місцевої територіальної громади полягає у наданні можливостей для охорони та покращення навколишнього середовища, а також для того, щоб природа ПЗФ набувала статусу національного багатства та примножувала його.

3.2 Економічний інструментарій стимулювання процесу створення природно-заповідної сфери

Стимулювання процесу створення природно-заповідної сфери в Україні на даний час не має чатко визначених меж або параметрів. Багато парків та заповідників утримуються і продовжують розвиватися, незважаючи на відсутність фінансування, але бувають ситуації, коли інтереси місцевих жителів суперечать правилам заповіді. У деяких випадках розширення ПЗФ через потенційні орні землі чи ліси не знаходить підтримки в місцевих громадах і викликає активну опозицію.

Водночас слід підкреслити, що позитивне спілкування з природою має бути доступним для всіх верств населення незалежно від стану здоров'я та соціального статусу, природне середовище набуває цінностей у суспільстві, коли вони стають частиною його життя.

Великі ПЗФ зазвичай захоплюють і зберігають більшу різноманітність та якість середовищ існування. Вони часто служать основними джерелами стимулів, які слід використовувати під час планування ПЗФ. До цих стимулів належать такі.

Стимул 1. ПЗФ може належати державі, місцевій територіальній громаді або належати приватній особі, групі осіб, корпорації або неурядовій організації.

Перевага. Права власності та розпорядження дозволять обирати найбільш ефективний для власників та оточуючого середовища спосіб господарювання.

Стимул 2. ПЗФ повинен мати чіткі та чітко визначені цілі відновлення та підтримання природного біорізноманіття, ландшафтів, екосистем, видів та біоти.

Перевага: Повинен бути створений заповідник, який відповідає відновленню та підтримці природного біорізноманіття відповідно до визнаних пріоритетів збереження для даної території. Конкретні цілі будуть залежати від місцезнаходження, розміру, біорізноманіття, екологічного стану та контексту навколишніх земель, і вимагатимуть початкового збору та аналізу базової інформації щодо землі, біорізноманіття землі та основних факторів, що впливають на можливості створення ПЗФ. Наприклад, приватний природний заповідник може зосередитись на вирішенні конкретних цілей щодо біорізноманіття, таких як збереження виду, що відноситься до такого, що вимирає, або рідкісного середовища існування. Цілі повинні встановлюватися за порадами та консультаціями з експертами, відповідними національними, регіональними та місцевими агентствами з питань природних ресурсів, університетами, департаментами управління екології та охорони природних ресурсів обласних та місцевих адміністрацій, сусідніми територіальними громадами та іншими зацікавленими сторонами. Іноді цілі слід коригувати, коли нова інформація стає доступною.

Стимул 3. Коли виникають конфлікти між цілями збереження біорізноманіття та іншими цілями місцевої територіальної громади, збереження біорізноманіття має першість у прийнятті рішень щодо управління земельними ресурсами.

Перевага: Інші цілі, включаючи фінансову прибутковість, часто будуть важливими і фактично вирішальними для успіху багатьох ПЗФ, а отже, впливатимуть на планування та управління. В ідеалі ПЗФ не потрібно жертвувати прибутковістю для досягнення цілей збереження біорізноманіття, і

територіальна громада розглядає створення ПЗФ як потенційно диверсифіковані доходи та надходження до бюджетів. Деякі території ПЗФ можуть мати історичне, археологічне, палеонтологічне чи інше наукове значення або важливі культурні цінності, які слід зберегти та включити в цілі заповідника. Однак значне зменшення цілей збереження біорізноманіття та управління ними не повинно відбуватися для досягнення інших цілей.

Стимул 4. Землевласники повинні продемонструвати свій намір керувати землею як ПЗФ у довгостроковій перспективі.

Перевага: Хоча заповідний сервітут на землі часто є найкращим способом продемонструвати довгострокові зобов'язання, можуть існувати обґрунтовані юридичні, фінансові або управлінські причини для затримки або відмови у розміщенні сервітуту, який повністю відповідав би муті збереження земель та біоти. Більше того, юридично обов'язкове довгострокове зобов'язання може бути надто обтяжливим на ранніх етапах розвитку ПЗФ і, якщо воно обов'язкове з самого початку, може стримувати власників земель від спроб створити ПЗФ. Потрібна додаткова робота, щоб визначити найкращі способи вирішення цього проблемного питання. Будь-який заповідний сервітут повинен вимагати від ПЗФ відновлення та підтримання біорізноманіття. Однак сервітуту зазвичай не вимагають відновлення та управління всіма компонентами біорізноманіття. Наприклад, багато сервітутів, придбаних державними та некомерційними установами, дозволяють випасати домашню худобу. Таким чином, сервітут чи інша договірна гарантія охорони землі, як правило, сама по собі недостатня для задоволення інтересів ПЗФ.

Стимул 5. Повинні дотримуватися універсальні етичні стандарти, включаючи основні принципи поваги прав та справедливості людини та гуманного поводження з дикою природою.

Перевага: Управління та використання дикої природи у ПЗФ повинно відповідати гуманним нормам, передбаченим світовими, національними, регіональними законами та правилами.

Стимул 6. Обґрунтований процес планування повинен вести до плану управління ПЗФ, який встановлює чіткі цілі та стратегії для досягнення цілей заповідника щодо біорізноманіття, і план повинен бути ефективно реалізований.

Перевага: Створення ефективного природного заповідника вимагає, крім володіння землею, також підписання з територіальною громадою угоди про збереження та розвинення біорізноманіття. Можна запропонувати основні критерії оцінки ефективності управління ПЗФ (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Критерії ефективності функціонування та менеджменту ПЗФ*

Критерії ефективності	Методологія оцінювання	Приклади критеріїв
Соціальні	Приріст національного добробуту	Зростання вартості та економічної цінності біорізноманіття у створенні ПЗФ (табл. 3.2)
Економічні	Приріст надходжень до бюджетів	Зростання обсягів податків, платежів у державному, регіональному та місцевому бюджетах
Екологічні	Покращення стану довкілля	Збереження, відновлення та зростання біорізноманіття
Культурні, історичні, релігійні	Формування та розвинення екологічної свідомості, культури та поведінки	Стала культура сталого споживання, способу життя та ведення господарської діяльності

* Джерело: авторська розробка

Розкриття змісту соціальної ефективності функціонування ПЗФ представлено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 – Структура загальної економічної цінності біорізноманіття у створенні ПЗФ

Загальна економічна цінність біорізноманіття				
Цінності, які можливо використати (використовувані цінності)			Невикористовувані цінності	
Цінності прямого використання	Цінності непрямого використання	Відкладені цінності	Цінності спадкування	Цінності існування
<i>1. Рекреація.</i> <i>2. Стійкий збір ресурсів.</i> 3. Мисливство. 4. Лісозаготівля. 5. Випаси. 6. Сільське г-во. 7. Збір генного матеріалу. 8. Освіта. 9. Наукові дослідження.	1. Екосистемні послуги. 2. Стабілізація клімату. 3. Боротьба з паводками. 4. Очистка ґрунтових вод. 5. Зменшення вмісту CO ₂ . 6. Місця існування. 7. Утримання поживних речовин. 8. Попередження стихійних лих. 9. Охорона водозбірних басейнів.	1. Майбутня інформація. 2. Майбутнє використання (пряме і непряме)	1. Цінності спадкування, які можливо використати. 1. Цінності спадкування, які неможливо використати	1. Біорізноманіття. 2. Духовні цінності. 3. Культурна спадщина. 4. Цінності громади. 5. Гарний ландшафт.

* Цінності, виділені курсивом – особливо важливі для ПЗФ

Джерело: [50; 55; 56; 57]

У підсумку реалізація зазначених стимулів функціонування та ефективного менеджменту ПЗФ залежить значною мірою від комбінації економічних інструментів управління, які представлено на рис. 3.3.

Рисунок 3.3 – Комплекс економічних інструментів управління ПЗФ*

* Джерело: [30; 34; 46]

Слід зауважити, що застосування зазначеного комплексу економічних інструментів управління ПЗФ ускладнюється сьогодні існуванням негативних аспектів управління ПЗФ. Зокрема це недостатнє фінансування процесів створення та підтримки функціонування ПЗФ, недосконалість інституціонального середовища та системи державного управління та управління ПЗФ на державному рівні. Крім того, слід зазначити на прояви поведінки обмеженої раціональності апарату державного управління природно-заповідного фонду, що суттєво стримує поширення практики заповідної справи на території місцевих громад. Але водночас можна наголосити на наявності й позитивної динаміки у створенні та розвиненні ПЗФ, що дозволяє певною мірою успішно вирішувати проблеми збереження, відновлення та сталого використання наземні та внутрішні прісноводні екосистеми.

3.3 Стратегічні засади організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери

Сучасні екосистеми України характеризуються негативним балансом гумусу, органічної речовини, важливих елементів живлення, забруднення важких металів, активації ерозійних процесів. Це призводить до деградації ґрунтів та погіршення потенційної стійкості екосистеми, погіршення біологічних, агрохімічних та агрофізичних показників, що визначають якість ґрунтів. Одним із найефективніших оздоровлення екосистем та збереження біорізноманіття є формування екологічної мережі, територій та об'єктів природно-заповідного фонду та заповідних територій міжнародного значення на основі стратегічного планування та моніторингу.

Методи і інструменти, найбільш ефективні для формування стратегічних засад організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери [1; 27; 38]:

1) методи прямого державного регулювання, що охоплюють формування адекватного нормативно-правового середовища, інституціональні інструменти,

контрольно-адміністративні підходи, штрафні, податкові, субсидії та пільги, інститути моніторингу і координації діяльності щодо збереження та відновлення земель і біорізноманіття;

2) методи економічного стимулювання, що базуються на використанні ринкових інструментів (система фондів, субсидій, грантів, екологічне навчання, обмін досвідом, спільні екопроекти, технологічний трансфер, інформаційний обмін, розширення доступу до біоресурсів і послуг).

Система моніторингу стану збереження біорізноманіття, що рекомендується для реалізації стратегічних засад організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери, представлена на рис. 3.4.

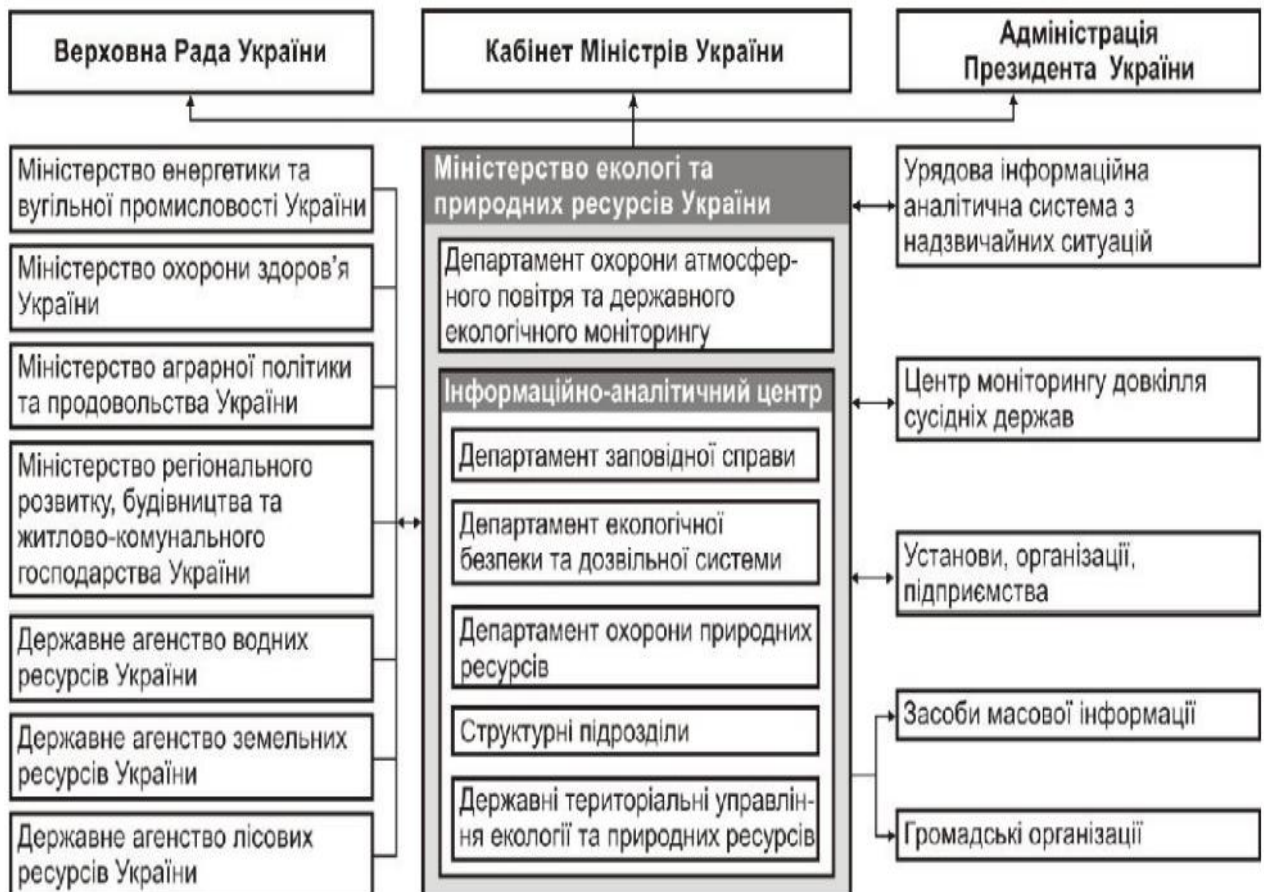

Рисунок 3.4 – Система моніторингу стану збереження біорізноманіття на території ПЗФ*

* Джерело: [1; 27]

Враховуючи обмеження у людських можливостях та фінансових ресурсах, доступних для управління заповідною зоною, слід очкувати, що рівень управління за даними моніторингу в більшості ПЗФ залишатиметься досить обмеженим: здійснюватимуться лише найважливіші втручання з боку управління. Система моніторингу біорізноманіття розроблена таким чином, щоб зосередитись на вирішенні пріоритетних питань та забезпеченні вкладу в управління заповідними територіями, який мав би хоча б достатньо загальний характер для досягнення цілей, представлених у табл. 3.1.

Система моніторингу призначена для використання працівниками природоохоронних територій, місцевими лісовими охоронцями, місцевими екологічними групами та іншими представниками місцевих громад. Він розроблений таким чином, що кожен, хто зацікавлений у зборі інформації про зміни в навколишньому середовищі, може нею скористатися. Оскільки люди, які проживають у заповідних зонах або прилягають до них, є важливими джерелами інформації, це перевага, коли співробітники заповідної зони, відповідальні за моніторинг біорізноманіття, відрізняються від тих, які беруть участь у примусовому виконанні з метою заохочення відкритих дискусій з місцевим населенням.

Під час розробки системи моніторингу ПЗФ пропонується контролювати всі види рослин і тварин, що мешкають у заповідних зонах, або використовувати деякі групи показників, які б добре відображали загальне біорізноманіття. Зокрема, біорізноманіття в охоронюваній території РП «Клебан Бик» охоплює сотні форм життя, багато з яких навіть не названі та описані. Було б неможливо відстежувати все це, і не існує апріорного способу оцінки того, як конкретні відомі групи, такі як птахи чи більші ссавці, будуть відображати загальний біорізноманіття. В цих умовах оцінка видового багатства укладена, оскільки порушення лісу часто призводить до збільшення видового багатства, навіть незважаючи на те, що спеціалісти з лісового господарства занепадають. Біорізноманіття регіонального парку, ймовірно, залишиться практично незмінним за умови, якщо не відбудуться масштабні зміни середовища

проживання. Якщо зміни середовища існування все ж відбудуться, це, ймовірно, буде результатом людської діяльності. Тому доцільно запропонувати для керівництва РП «Клебан Бик» використання системи організаційно-економічних методів реалізації стратегічних засад організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери забезпечення біорноманіття на території ПЗФ (рис. 3.5).

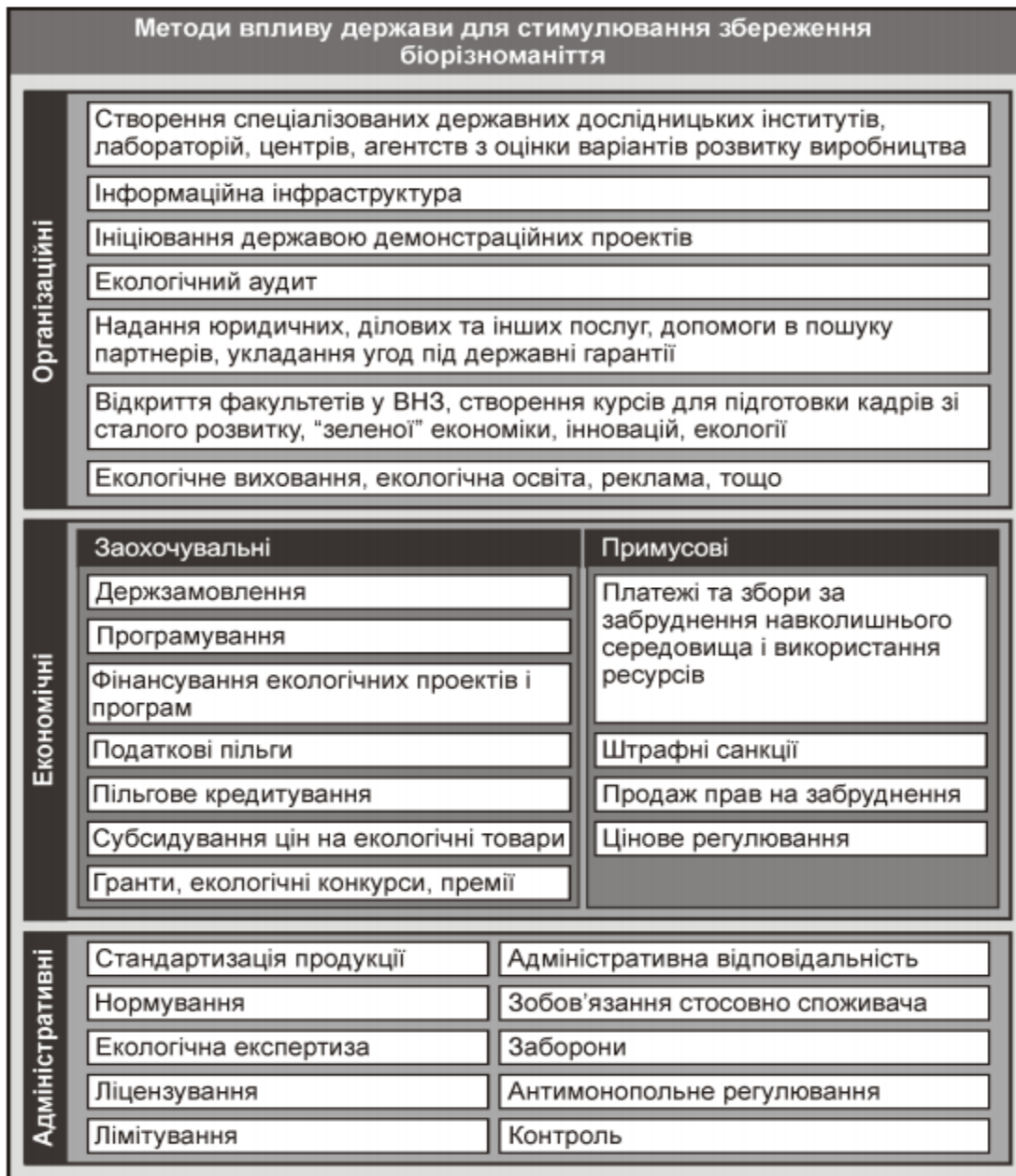

Рисунок 3.5 – Система організаційно-економічних методів реалізації стратегічних засад організаційно-економічного забезпечення менеджменту природно-заповідної сфери *

* Джерело: [1; 27; 34; 57; 58]

Успіх системи моніторингу біорізноманіття буде оцінюватися на основі оцінки впровадження системи та її впливу. Доцільно використовувати наступні критерії для оцінки впровадження:

- чи працює система в тих парках, де вона була створена;
- чи використовуються польові методи дослідження стану ПЗФ;
- чи зберігаються сформовані дані систематично та безпечно;
- чи регулярно аналізуються та представляються дані особам, що приймають управлінські рішення;
- чи правильно визначені види дикої природи та чи достатньо приміток для документального спостереження за рідкісними видами;
- кількість персоналу парку, який письмово фіксує звичайні спостереження за дикою природою та використанням ресурсів;
- кількість створених та обстежених сайтів фотодокументації та маршрутів прогулянки на території ПЗФ, а також кількість проведених зустрічей освітнього, виховного, культурного значення.

ВИСНОВКИ

У забезпеченні сталого розвитку, екологічної рівноваги навколишнього середовища, зменшення забруднення, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття важлива роль належить природним заповідникам з різними функціями та видами охорони, найважливішими з яких є заповідні території та об'єкти збереження, які разом утворюють природно-заповідний фонд (ПЗФ). Систематизація наукових підходів та публікацій у сфері управління природно-заповідних територій дозволило зробити висновок про недостатність теоретичних досліджень та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності управління ПЗФ.

Встановлено, що у світовій практиці збереження природних територій більше визнання отримує підхід, заснований на багаторазовому використанні природних заповідників. Міжнародний досвід збереження заповідних територій свідчить про можливість ефективного соціально-економічного та екологічного функціонування об'єктів ПЗФ, зокрема представлено порівняльний аналіз територій суворой спадщини в різних країнах світу та в Україні.

Відмінною особливістю об'єктів ПЗФ є те, що раціональне використання економічного та екологічного потенціалу ПЗФ забезпечує значний внесок у національну та регіональну економіку шляхом розвитку екологічно безпечної та підтримки природоохоронної діяльності видів земельного господарства. Проте процедура реєстрації території ПЗФ на сьогодні є недосконалою та занадто бюрократичною. Визначено відмінності у порядку реєстрації у державному та екологічному кадастрах.

Доведено, що господарська діяльність ПЗФ вносить значний економічний внесок у розвиток регіону та національного господарства. Це призводить до висновку, що основні характеристики природоохоронних об'єктів сьогодні не впливають на їх фінансовий стан. Тому механізми збереження біорозмаїття на землях та територіях ПЗФ повинні враховувати організацій, економічні та комплексні аспекти управлінського процесу.

У магістерській роботі подано рекомендовану структуру функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ. Відмічається, що метою функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ є узгодження економічних, соціальних, інституціональних, культурних, релігійних і екологічних інтересів у системі “суспільство – держава – ПЗФ – навколишнє природне середовище”. Як результати функціонування організаційно-економічного механізму управління ПЗФ слід очікувати соціальні, економічні та екологічні результати, зміст яких розкрито детально у роботі.

Доведено, що головним пріоритетом менеджменту ПЗФ є економічна доцільна та екологічно обґрунтована господарська діяльність ПЗФ, зміст якої полягає в ощадливому використанні земельних та біотичних ресурсів.

У другому розділі виконано оцінку фінансового стану регіонального ландшафтного парку «Клебан Бик». Встановлено, що діяльність парку можна визнати недостатньо ефективною. Адже показники фінансового стану, стабільності, ліквідності та платоспроможності не мають чітко вираженої позитивної тенденції до зростання. Результати аналізу засвідчують про відсутність стрімкого зростання та розвитку господарської діяльності. Тому рекомендовано керівництву удосконалювати напрями менеджменту ПЗФ.

У третьому розділі магістерської роботи надано рекомендації з підвищення ефективності менеджменту ПЗФ. Зокрема, з’ясовано зміст проблем, що виникають при організації та розвитку територій ПЗФ. Цілями управління ПЗФ за участю місцевої територіальної громади визнано такі: збереження земельних ділянок, середовища існування біоти та проведення відповідної оцінки планів та розробка проектів, які можуть вплинути на фізичний стан ПЗФ. На даний момент більшість із них є загальними і засновані на підтримці / відновленні сприятливого стану збереження середовищ існування та видів біоти, що представлені на території ПЗФ.

Для підвищення об’єктивності оцінок у роботі розроблено критерії ефективності функціонування та менеджменту ПЗФ. Показано, що необхідним є використання Комплексу економічних інструментів управління ПЗФ.

Результати виконання магістерської роботи щодо удосконалення інструментарію менеджменту ПЗФ розглянуто та позитивно схвалено керівництвом «Регіональний ландшафтний парк «Клебан-Бик».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Yakymchuk A., Mykytyn T. Valyukh A. Management of the nature conservation areas of Ukraine's Polissya region based on the international experience. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. 15(1-1). P. 183-190. doi:10.21511/ppm.15(1-1).2017.05.
2. Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншого. № 72 / 14-612 / 1-2980 від 30 листопада 2015 року.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. URL: <https://menr.gov.ua>.
4. Про створення Національного природного парку «Гомільшанські ліси»: Указ Президента № 1047/2004 від 6 вересня 2004 р.
5. Про державний земельний кадастр: Закон України від 4 червня 2017 року No 3613-17. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>.
6. Про землеустрій: Закон України від 10 червня 2017 р. № 858-15. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.
7. Офіційний веб-сайт АЕС «Галицький». URL-адреса: <http://www.halychpark.if.ua>.
8. Державна кадастрова карта України. URL: <http://map.land.gov.ua/kadastrova-karta>.
9. Земельний кодекс України від 28 вересня 2017 р. No 2768-14. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
10. Про затвердження Класифікації видів цільового використання земель: Розпорядження Державного комітету земельних ресурсів України №548 від 23 липня 2010 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1011-10>.
11. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 03.09.2017 р. No 2456-12. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
12. Про Положення про план управління територією Національного природного парку, збереження, відтворення та рекреаційне використання його

природних комплексів та територій: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 6 липня 2005 р. № 245.

13. Bugaenko I. Aspects of formation and determination of the status of protective zones in the system of registration and accounting of national natural parks of Ukraine. *«Молодий вчений»*. 2019. № 2 (66). С. 244-247.

14. Humarova N., Vernihorova N. V. Inclusiveness in natural use in case of the reserved fund. *Economic Innovations*. 2019. № 2(71), vol. 21. P. 150-161. [https://doi.org/https://doi.org/10.31520/ei.2019.21.2\(71\).150-161](https://doi.org/https://doi.org/10.31520/ei.2019.21.2(71).150-161).

15. Січко А.В. Сучасний стан та перспективи розвитку заповідних територій та об'єктів. *Науковий журнал: Інвестиції: практика та досвід*. 2013. Вип. 10. С. 54–57. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2013/15.pdf (дата звернення: 10.01.2020).

16. Boreyko V.E. Europe is walking along the path of nature. A brief overview of the conservation work in European countries. URL: <https://www.lisportal.pp.ua/87607/>.

17. Мовчан Я.І. Екомережа України: обґрунтування структури та шляхів втілення. *Конвенція про біологічне різноманіття: громадська обізнаність та участь*. Київ: Стилос, 1997. С. 98–110.

18. Хумарова Н.І. Екологічні цільові програми у системі державного регулювання природокористування. Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища. Львів: НЛТУУ. 2005. Вип. 15.6. С. 187–194.

19. Іваненко Є.І. Аналіз розміщення природно-заповідного фонду України: підхід, стан, проблеми. *Український географічний журнал*. 2013. № 3. С. 64–69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UGJ_2013_3_13 (дата звернення: 10.05.2021).

20. Природно-заповідний фонд України. *Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко*. К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2003. Т. 5. 736 с.

21. Природоохоронні заходи. Міністерства екології та природних ресурсів

України: офіційний портал. URL: <https://menr.gov.ua/time line/Prirodooohoronni zahodi.html> (дата звернення: 10.05.2021).

22. Селезньова О.В. Особливості виконання екологічних державних цільових програм в Україні. *Бізнес Інформ*. 2013. № 1. С. 122–125. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_1_27 (дата звернення: 10.05.2021).

23. Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища. ВР України: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63498%D0%BF> (дата звернення: 09.05.2021).

24. Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду України / Природно-заповідний фонд України. URL: <http://pzf.menr.gov.ua/пзфукраїни/територіїтаоб'єктипзфукраїни.html> (дата звернення 10.05.2021).

25. Василюк О.В., Шутяк С.С., Шпарик Н.П. Природно-заповідний фонд: земельні питання. Львів: Компанія "Манускрипт", 2017. 104 с.

26. Управління землями з особливим режимом використання у контексті стратегії збалансованого розвитку природокористування: наукове видання / За ред. В.В. Горлачука. Миколаїв: Вид-во ПП "Шамрай", 2003. 148 с.

27. Грищенко Ю.М., Якимчук А.Ю. Природно-заповідні території та об'єкти лісового фонду (організація, охорона, управління): [навч. посіб.]. Рівне: Волин. обереги, 2017. 143 с.

28. Дуднікова І.І. Концепція заповідної справи: сутність, значення, основні тенденції становлення і формування. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. URL: [http://zgja.zp.ua/gazeta/visnik_\\$ 50_231.pdf](http://zgja.zp.ua/gazeta/visnik_$ 50_231.pdf) (дата звернення 10.05.2021).

29. Левицький О.І. Роль та значення природно-заповідних територій для розвитку рекреаційного природокористування Івано-Франківської області. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2013. URL: [https://goo\\$gl.ru/F81Pt](https://goo$gl.ru/F81Pt) (дата звернення 11.05.2021).

30. Natsionalni parky i zapovidnyky v Shveytsariyi [National Parks and Reserves

- in Switzerland]. URL: [http://guide.travel.ru/switzerland/geo/nature/nationalparks/\[in Ukrainian\]](http://guide.travel.ru/switzerland/geo/nature/nationalparks/[in Ukrainian])
31. Park San-Hrato [San Gretto Park]. URL: <https://www.myswitzerland.com/ru/city-parks/parco-san-grato.html>.
32. Статистичні дані площ територій та об'єктів природно-заповідного фонду / Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 11.05.2021).
33. Богославська А.В. Формування та використання територій природно-заповідного фонду: теорія і практика реалізації: монографія / А.В. Богославська. Миколаїв: Іліон, 2014. 348 с.
34. Ріжнюк О.О. Європейська екомережа та досвід формування національних екомереж в країнах Європи. 2017. URL: <https://goo.gl.ru/ZlHX6> (дата звернення 11.05.2021).
35. Міжнародна конференція "Формування Національної екологічної мережі України у контексті формування Всеєвропейської екологічної мережі" / Національний екологічний центр України. 2019. URL: <http://necu.org.ua/ekomkonference/> (дата звернення 11.05.2021).
36. Pesout P.P. Екологічна мережа Чехії. 2017. URL: <https://googl.ru/7Lq2K> (дата звернення 11.05.2021).
37. Life EONet – демонстраційна модель, яка інтегрує екологічні міркування у планування / Life EONet – A demonstration model which integrates environmental considerations in sustainable land use planning and management through the use of ecological networks. *Environmental policy of the United Kingdom*. 2018. URL: <https://googl.ru/JPoFb> (дата звернення 11.05.2021).
38. Xu H. A , Plieninger T., Primdahl J. Systematic Comparison of Cultural and Ecological Landscape Corridors in Europe. 2019. URL: <https://www.mdpi.com/2073445X/8/3/41/pdf> (дата звернення 11.05.2021).
39. Андрушків Б., Митник У., Погайдак О. Організаційно-правові засади ресурсокористування (екологічний контекст). *Галицький економічний вісник*. 2013. №3(42). С.48-53.

40. Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки. Офіц. Веб-портал ВР України URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1989-14>.
41. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року. Офіц. Веб-портал ВР України [Електронний ресурс]: Закон України від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
42. Офіційний сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
43. Робота вищих органів влади у питаннях заповідної справи. *Екологія. Право. Людина*. 2015. № 25–26 (65–66). С. 7–29. URL: <http://epl.org.ua/lyudyna/zhurnal-ekologiya-pravo-lyudyna/>.
44. Екологічний бюлетень "Екологія Львівщини". *Департамент екології та природних ресурсів Львів. обл. держ. адміністрації* URL: <http://www.ekologia.lviv.ua>.
45. Регіональна цільова програма розвитку заповідної справи у Львівській області на період 2009–2020 рр. URL: <http://ekologia.lviv.ua/diialnist-departamentu/zberezhennia-bioriznomanittia>.
46. Мірошниченко О.В., Артамонов В.А. Інституційні проблеми створення та розвитку об'єктів природно-заповідного фонду України. *Всеукр. екол. ліга*. К.: Аспект Поліграф. 2013. № 6. С. 5–8. (Серія: Стан навколишнього середовища).
47. Комітетські слухання Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи "Природно-заповідний фонд України: стан та перспективи розвитку" URL: <http://komekolog.rada.gov.ua>.
48. Черемнова А.І. До питання створення та охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* Вип. 25. Одеса, 2005. С. 378–382.
49. Гірний Б.М. Сучасний стан і перспективи розвитку природно-

заповідного фонду України. *Продуктивні сили і регіональна економіка*: Зб. наук. пр.: У 2 ч. / РВПС України НАН України. К.: РВПС України НАН України, 2004. Ч. 1. 245 с. С. 91–98.

50. Струмилин С. Г. О цене «даровых благ» природы. *Вопросы экономики*. 1967. № 8. С. 60–72.

51. Мироненко Н. С., Твердохлебов И. Г. Рекреационные системы : монография. М.: из-во Моск. университета, 1986. 180 с.

52. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты : монография / В. К. Мамутов, А. И. Амоша, Т. Н. Дементьева и др. К. : Наукова думка, 1992. – 142 с.

53. Фридман Дж., Ордуэй Ник Анализ и оценка приносящей доход недвижимости [Пер. с англ.]. М. : Дело ЛТД, 1995. 480 с.

54. Бобылев Н. С , Стеценко А. В. Экономическая оценка природных ресурсов и услуг. *Вестник Московского университета*. Серия 6. Экономика. 2000. № 1. С. 108-117.

55. Туныця Ю. Ю. Эколого-экономическая эффективность природопользования : монография. М. : Наука, 1980. 168 с.

56. Природоресурсний потенціал сталого розвитку України : монографія / Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко та інші. К., 1999. 715 с.

57. Черчик Л. М. Формування ринкових відносин у рекреаційному природокористуванні : монографія. Луцьк : ЛДТУ, 2006. 352 с.

58. Минц А. А. Географические подходы к экономической оценке природных ресурсов. Экономические проблемы оптимизации природопользования : Сб. тр. – М. : Изд. Наука, 1973. 158 с.

ДОДАТОК А

Декану факультету економіки та менеджменту

Олейнікову О.А.

Студента групи _____ МПДзм-19

_____ Бандури В.В. _____
(П.І.Б.)

Спеціальності _____ 073 Менеджмент _____

З А Я В А

Прошу затвердити тему дипломної роботи

_____ Менеджмент природно-заповідної сфери

_____ і призначити науковим керівником _____ зав кафедри УФЕБ, д.е.н., проф. Попову О.Ю.

Дата _____ Підпис _____

Згода наукового керівника

дипломної роботи _____
(підпис, дата) (П.І.Б.)

Висновок кафедри

_____ Тему дипломної роботи затвердити. Приказ № 80
_____ від “12 ” лютого 2021 року _____

Завідувач кафедри _____
(підпис, дата) (П.І.Б.)

_____ . Попова О.Ю.

ДОДАТОК Б**Перелік зауважень щодо оформлення роботи**

Означення документа	Документ	Умовна відмітка	Зміст зауваження

Дата_____ Підпис_____

ДОДАТОК В
Довідка про впровадження